הלכה · משנה תורה · מפרשים · באורי מהר״י קורקוס והרדב״ז · ספר עבודה

באורי מהר"י קורקוס והרדב"ז על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבנו דוד אבן אבי זמרא [הרדב"ז], רבנו יוסף [מהר"י] קורקוס

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

באורי מהר"י קורקוס והרדב"ז על משנה תורה, הלכות בית הבחירה

רבנו דוד אבן אבי זמרא [הרדב"ז], רבנו יוסף [מהר"י] קורקוס

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/באורי-מהרי-קורקוס-והרדבז-על-משנה-תורה-הלכות-בית-הבחירה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
הלכה א 5
הלכה ב 6
הלכה ג 7
הלכה ד 8
הלכה ה 8
הלכה ו 9
הלכה ז 11
הלכה ח 11
הלכה ט 12
הלכה י 15
הלכה יא 18
הלכה יב 18
הלכה יג 19
הלכה יד 20
הלכה טו 21
הלכה טז 21
הלכה יז 22
הלכה יח 23
הלכה יט 24
הלכה כ 24
פרק ו 26
הלכה א 26
הלכה ד 26
הלכה ה 27
הלכה ו 27
הלכה ז 28
הלכה ח 29
הלכה ט 30
הלכה י 31
הלכה יב 31
הלכה יד 32
הלכה טו 34
הלכה טז 35
פרק ז 36
הלכה א 36
הלכה ב 37
הלכה ג 37
הלכה ד 37
הלכה ה 38
הלכה ו 38
הלכה ז 38
הלכה ח 38
הלכה ט 38
הלכה י 40
הלכה יא 41
הלכה יב 41
הלכה יג 42
הלכה יד 44
הלכה טו 45
הלכה טז 45
הלכה יז 47
הלכה יח 47
הלכה יט 47
הלכה כ 47
הלכה כא 48
הלכה כב 48
הלכה כג 49
פרק ח 50
הלכה א 50
הלכה ב 50
הלכה ג 51

הלכה ד 51
הלכה ו 52
הלכה ז 53
הלכה ח 53
הלכה י 54
הלכה יא 54

פרק א

הלכה א

כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל לפי שקדם לי לבאר ספר הפלאה וזרעים להרמב"ם ז"ל בתשובת שאלה ראיתי לבאר ספר עבודה בע"ה ולפי שלא דברו בו הראשונים נ"ע ויש השגות רבות והלכות עמוקות וספקות רבות אמרתי הואיל [וראיתי] את הבית בחרבנו ובטלו הקרבנות אתעסק בהלכותיו כמ"ש רז"ל בסוף מנחות [1] כל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת וכו' ובשכר זאת נזכה לראות אותו בישובו ויקריבו עליו עולות דבר יום ביומו ועין בעין נחזה כל המעשים וזה החלו לעשות ומאת העוזר האמתי אשאלה עזר אהי' אשר אהי' יהיה עם פי והגיוני ושלא אכשל בלשוני אכי"ר. והנה קרא הרב זללה"ה שם זה הספר ספר עבודה שהוא כולל עבודת הקרבנות והוא העבודה הרצויה אצלו ית"ש מכל שאר העבודות התלויות במעשה ולפיכך התחיל בהלכות בית הבחירה כי שם העבודה לא בזולתו כאשר יתבאר בע"ה:

מצות עשה לעשות בית לד' מוכן כו'. ברייתא בסנהדרין פ' כ"ג [2] תניא ר' יוסי אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה. מוכח בהדיא דבנין בית הבחירה מצות עשה הוא:

ומהרר"ד ן' זמרא כתב אע"פ שבמקצת מקומות מקדים המוזהר למצוה דכתיב סור מרע ועשה טוב. בהלכות אלו מבואר שלא יכול להקדים המוזהר ממנו שאם אין מקדש אין מזבח ואיך יקדים לא תבנה אתהן גזית לא תעלה במעלות, ומ"מ דע כי אין כלל בהלכות הרב אלא הכל כפי הענין כי לפעמים מקדים המוזהר ולפעמים המצוה. וכבר כתבתי בתשובת שאלה טעם פתיחת ההלכות של כל הי"ד:

עשה ומצוה זו מפורשת בתוספתא דזבחים [4] ובספרי: [3]

וחוגגים אליו שלש פעמים בשנה כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל זו מצוה בפני עצמה הוא [5] וסמך אותה כאן להודיע מעלת הבית שצוה הכתוב לעלות ולראות בבית הזה

---

[1] ק"י ע"א.
[2] כ' ע"ב.
[3] פ' ראה פיסקא ס"ד.
[4] לא מצאתי בזבחים ואפשר ט"ס וצ"ל סנהדרין פ"ד.
[5] ע' רמב"ן עה"ת דברים י"ב ח' וז"ל והנה לא יבוא בחיוב המשכן כלל ואפילו ברגלים לא נתחייב לבא לשם. וכ"כ שם ט"ז ט' ולא ידעתי אם לומר כו' או שיבאר כאן שלא יתחייבו לעלות לרגל עד אשר יבחר ה' מקום לשכנו שם יעו"ש ובמכות י' ע"א אמר דוד כו' ויבא שלמה בני ויבנה בית הבחירה ונעלה לרגל ושמחתי. יעו"ש וכ"נ מהרדב"ז כאן.

ששם השכינה שרויה דכתיב אל פני האדון ה' צבאות. ולשון חוגגין עליו נמשך אחר לשון הערב וכן בכמה מקומות:

והיה לפי שעה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל זבחים פ' חטאת [6] ונחלקו בשם ברייתא בפירש מנוחה ונחלה דאיכא מ"ד מנוחה זו שילה דאז נחו מכיבוש. ונחלה זו ירושלים שהיתה נחלת עולמים דכתיב היתה לי נחלתי וגו'. ואיכא מ"ד איפכא מנוחה זו ירושלים דכתיב זאת מנוחתי עדי עד. נחלה זו שילה וה"ק לא מבעיא אל המנוחה דלא אתותין אלא אפילו אל הנחלה לא אתותין. ואיכא מ"ד זו וזו שילה. מנוחה שנחו מכיבוש נחלה שפלגו בהנחלות דכתיב ויחלק יהושע ויפל גורל בשילה ע"פ ה'. ואיכא מ"ד זו וזו ירושלים מנוחה מנוחת הארון דכתיב ויהי בנוח הארון גו' נחלה שהוא נחלת עולמים. וסתם מתני' התם כדעת ראשונה הוא. ומנוחה זו שילה ונחלה זו ירושלים. ורבינו לא ביאר כאן בזה דבר. כי לא הביא הפסוק אלא להוכיח ממנו דמקדש לפי שעה היה. ופשוט הוא:

הלכה ב

כיון שנכנסו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש בזבחים. [7] וכבר נתבאר בהלכות שמיטה [8] מנין לנו דשבע כבשו ושבע חלקו ומיד שחלקו באו לשילה שהוא המנוחה ונלמד מהפסוקים. גם שם [9] למדו מדכתיב ותביאהו בית ה' שילה נראה שהיה בית וכתיב ויטש משכן שילה אהל שכן באדם וימאס באהל יוסף נראה שהיה אהל. הא כיצד אבנים מלמטה והיינו בית וירועות מלמעלה כאהל. גם שם [10] למדו דימי נוב וגבעון נ"ז שנה. שהרי כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו לנוב וכשמת שמואל חרבה נוב ובאו לגבעון. וכתיב מיום שבת הארון בקרית יערים וירבו הימים עשרים שנה ואלו העשרים הם משמת עלי עד שמלך שאול עשר שנים ושמואל מלך בהם ואח"כ מלך שנה בחברת שאול שהיה שאול נמשך אחר עצתו וב' שנים מלך שאול לבדו. ושבע שנים מלך דוד בחברון לבד ועדיין היה הארון בקרית יערים ובשנה שמינית למלכו שאז מלך על יהודה וישראל והביא הארון מקרית יערים אל עיר דוד ול"ג שנה מלך על יהודה וישראל עוד ושלמה בנו מלך ד' שנים קודם שבנה הבית הרי נ"ז שנים. ומסיים בה נמצא לשילה שס"ט שנה. פי' כי בשנת ת"פ לצאת בני ישראל ממצרים נבנה הבית צא מהם ארבעים

[6] קי"ט ע"ב.
[7] קי"ב ע"ב.
[8] פ"י ה"ב.
[9] קי"ח ע"א.
[10] שם ע"ב.

של מדבר וי"ד לגלגל ונ"ז לנוב וגבעון נשארו שס"ט לשילה:

ומהרר"ד ן' זמרא כתב ולא נתפרש כמה היו בנוב [11] וכמה היו בגבעון ולפי הנראה ל"ב היו בנוב וכ"ה בגבעון דכתיב ונר אלקים טרם יכבה כו' משמע דסמוך למיתת עלי נתנבא שמואל, ובודאי לא נתנבא פחות מעשרים שנה ותנא כשמת עלי הכהן חרבה שילה ובאו לנוב כשמת שמואל הרמתי חרבה נוב ובאו לגבעון וכל שנותיו של שמואל הרמתי נ"ב שנה. הרי שבנוב עמד המשכן ל"ב שנה וכ"ה שנים בגבעון הרי נ"ז:

הלכה ג

כיון שנבנה המקדש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ"ק דמגילה [12] שילה יש אחרי' היתר ירושלים אין היתר אחר קדושתה. ובפ"ב דשבועות [13] אמרו ירושלים קדושתה קדושת עולם. ורש"י ז"ל פי' שאין אחרי' היתר במות. וכן אמרו בזבחים [14] באו לירושלים ונאסרו הבמות ולא היתה להם עוד היתר. אבל בתוס' [15] פירשו דאפילו למ"ד לא קדשה לעתיד קרי לי' שפיר קדושת עולם כיון שאין ראוי לחזור ולקדש אלא אותו מקום. והם דברי רבינו ז"ל. ובמכילתא [16] אמרו עד שלא נבחרה ירושלים היה כל ארץ ישראל ראוי למזבחות משנבחרה ירושלים יצאה כל א"י שנאמר השמר לך פן תעלה עולתיך בכל מקום אשר תראה. עד שלא נבחרה בית עולמים היה כל ירושלים ראוי לשכינה משנבחרה בית עולמים יצאה ירושלים שנאמר כי בחר ה' בציון אוה למושב לו זאת מנוחתי עדי עד פה אשב וכו'. והוא כתוס' דמגילה [17] וזהו שכתב רבינו לבנות בית ולהקריב קרבן: [18]

[11] דברי הרדב"ז מרפסין איגרא דבש"ס זבחים קי"ח ע"ב שהם מקור ד' הרמב"ם כאן מבואר די"ג שנה היו בנוב ומ"ד בגבעון. וכן מפורש בירושלמי סופ"ק דמגילה ובילקוט שמואל רמז קל"ט בשם הס"ע. ובמהרש"א בח"א שם בזבחים כתב די"א היו בנוב ומ"ו בגבעון, והוא תמוה. כן מה שהקשה שם אמאי חשיב לנוב וגבעון יחד, תמוה שלא הביא מ"ש רש"י זבחים ס"א ע"ב ד"ה נוב וגבעון וז"ל חד חשיב להו דשניהם במה ואינן קדושין יעו"ש. - גם מ"ש הרדב"ז כאן דכשנתנבא שמואל כשמת עלי הי' בן עשרים שנה, הוא תמוה מאד. דמבואר בכ"ד דבעת שנתנבא כבר הי' בן ל"ט שנה ועד אז הי' עם עלי הכהן כמ"ש רש"י ותוס' תמורה ט"ו ע"א ובתענית ה' ע"ב ובנזיר ה' ע"א יעוש"ה.

[12] י' ע"א.

[13] ט"ז ע"ב.

[14] קי"ב.

[15] שם בשבועות ד"ה קדושתה.

[16] פ' בא.

[17] נראה דצ"ל בשבועות.

[18] כ"מ גם מפה"מ להרמב"ם סוף זבחים וז"ל באו לירושלים כו' נקרא ירושלים נחלה להבאת קדושתה ועמידתה לעולם כו'. וע' בס' חזון נחום מס' מדות תמה מה שהביא הרמב"ם קרא זאת מנוחתי וגו' דהא סתם מתני' בזבחים קי"ב ע"ב היא כמ"ד מנוחה זו שילה ובס' הר המריה הקשה עוד מה שהביא קרא ויאמר דוד וגו' דהא כבר ילפינן איסור במות מדירושלים נקרא נחלה כמ"ש רש"י שם בזבחים במתני' ד"ה והיא היתה נחלה ושם קי"ט ע"א. אמנם לפי' המהרר"י קורקוס א"ש דלא מיירי כאן בענין איסור במות רק מאיסור לבנות בהמ"ק חוץ מירושלים וזה לא

ומהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב משנת פ' פרת חטאת [19] באו לירושלים ונאסרו הבמות ולא היו להם עוד היתר והיא היתה נחלה ומאי נחלה נחלת עולמים וזהו שכתב ז"ל ואין שם בית לדורי דורות אלא בירושלים לבד ובהר המוריה כו':

הלכה ד

בנין שבנה שלמה כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב כל זה לפי שיש בבנין שבנו בני הגולה כנזכר במס' מדות [20] דברים שלא היו בבנין שלמה. והם מעין דברים המפורשים ביחזקאל. כי הא דתנן פ"ב [21] דמדות ארבע לשכות היו בארבע מקצעות החצר כו':

הלכה ה

ואלו הם הדברים המעכבין כב) כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל כ"ז מבואר בכתובים. ומה שאמר ושלשתם נקראים היכל כי במס' מדות [22] אמרו ההיכל ממזרח למערב ק' ונכנס בזה אולם ובית קדש הקדשים וכאשר יתבאר. וכל השאר נתבאר במדות ובזבחים פ' איזהו מקומן [26] ופ' קה"ק [25] ופ"ק דיומא. [24] ומקום המזבח כתב רש"י ז"ל [23] שהוא משוך לדרום ובגמרא איכא מ"ד דכולו לדרום הוי קאי. ואיכא מ"ד כולו בצפון. ואיכא מ"ד רובו בצפון. ורבינו תפס כסתם מתני' דמדות דסבר דרובו בדרום [27] הי' וכאשר יתבאר פ"ה גבי מדות העזרה. ושלחן בצפון ומנורה בדרום. ונתבאר גם בשקלים ומקומות הרבה בתלמוד:

ומהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב ויש דברים שאינם עיקר בבנין כגון לשכות ועליות: [28]

וכל המוקף במחיצה זו כו'. הוא הנקרא עזרה כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל העזרה זו הוא עזרת ישראל משער ניקנור ולפנים והכל נקרא מקדש סתם לענין האסורים ליכנס למקדש:

כט) ע' מנ"ח מצוה רנ"ד הוכיח מש"ס ע"ז מ"ג ע"ב לא יעשה אדם בית כו' חצר תבנית

שמעינן כ"כ מנחלה לכך הביא קרא ויאמר דוד וגו' וגם קרא זאת מנוחתי וגו' דלכ"ע בירושלים מיירי, דלא פליגי רק בקרא אל המנוחה ואל הנחלה וכוון קצת לזה בהר המריה.

[19] זבחים קי"ב ע"ב.

[20] פ"ג מ"א.

[21] מ"ה.

[22] כב) לפנינו הגירסא ואלו הן הדברים שהם עיקר בבנין.

[23] כו) ט"ז ע"א.

[24] כה) נ"ח ע"ב.

[25] כד) נ"ד ע"א.

[26] כג) פ"ד מ"ז.

[27] כז) צ"ל כתב הרב.

[28] כח) ע' תוס' יומא י"ז ע"א ד"ה רובא. וז"ל דלא אשכחן אלא שלשה מחלוקת בהא מילתא איכא למ"ד כוליה בצפון ואיכא למ"ד כוליה בדרום ואיכא למ"ד ממוצע כו' אין לנו לבדות מלבנו מחלוקת רביעית ולומר כו' רובו בדרום כיון דלא אשכחן תנא דאמר הכי יעו"ש ובכ"מ פ"ג מיוה"כ ה"ב ובתיו"ט יומא פ"ג מ"ט.

עזרה כו' ולא נקיט נמי תבנית חיל והר הבית משום דאלו אינם בכלל משמשין יעו"ש. וכזה יש להוכיח גם בלשכות ועליות דאינם עיקר בבנין הבית. וע' לקמן פ"ז ה"ד בהגהות ובח"ס או"ח סי' ל. וגם בלשכות הפתוחות לקדש דקי"ל דתוכן קדש ואוכלין שם קד"ק אמרי' בזבחים נ"ו ע"א דרק לאכילה נתרבו מקרא אבל לא לשחוט בהם ולחייב עליהם משום טומאה יעו"ש דמשמע דלא קדשו כקדושת עזרה וכ"כ התוס' יומא ח' ע"א ד"ה דאי. אמנם בתו"כ פ' צו פ"ב אמרי' מנין לרבות לשכות כו' ופתוחות לקדש ת"ל במקום קדש יעו"ש ובנוב"ת או"ח סי' קכ"ד בזה. וע"ע לקמן ה"ט בראב"ד שכתב והלא לשכת כ"ג של עץ היתה וכן בהט"ז וז"ל וכן מכל העזרות ומכל הלשכות שהן קדש יעו"ש ובכ"מ ומהר"י קורקוס שם.

הלכה ו

ועושין במקדש כלים כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל הכל בכלל ועשו לי מקדש ואין כל אחת מהן מצוה בפני עצמה: [29]

מזבח לעולה ולשאר הקרבנות כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל לישנא דקרא נקיט דכתיב ועשית עליו את עולתיך ואת שלמיך וגו' [30] דאי לאו הכי מזבח לקרבנות הוי לן למימר ותו לא:

וכבש שעולים בו כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל כ"ז מבואר במס' מדות וכללם בדרך כלל ואח"כ מפרש כל אחד ואחד במקומו:

ומקומו לפני האולם משוך לדרום כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל פלוגתא דתנאי דגרסינן בפ' קד"ק [31] מאן תנא דפליג עלי' דריה"ג ראב"י הוא, דתניא ראב"י אומר צפונה שיהיה צפון פנוי מכלום ואפילו מן המזבח. והמזבח היה לפני פתח אהל מועד ופסק הרב כראב"י:

וכיור וכנו כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל סתם מתני' הוא פ"ג דמדות, ולרב יוסי דאמר ספ"ק דכלים דבחמשה דברים שוה בין האולם ולמזבח להיכל שאין שלא רחוץ ידים ורגלים נכנסים לשם כיור האיך נתן היה וקרא כתיב ונתת אותו בין אהל מועד ובין המזבח, וצריך לומר דסבר רב יוסי כולו מזבח בצפון קאי. [32] ומזבח ל"ב אמה נמצא

[29] כ"כ החינוך מצוה צ"ה ובמנ"ח שם רוצה להוכיח מלשון הרמב"ם כאן דכ"א מצוה בפ"ע יעו"ש. ומהר"ר דוד ן' זמרא כאן מבואר דדעת הרמב"ם כהחינוך וכן נראה מסהמ"צ שלו מ"ע ל"ג יעו"ש ברמב"ן ובמל"מ כאן ולקמן הט"ו בזה. וע' שו"ת הרדב"ז ח"ה סי' צ"ג.

[30] שמות כ' כ"א ושם כתיב וזבחת וגו'.

[31] זבחים נ"ט ע"א.

[32] כ"כ התוס' זבחים נ"ח ע"ב ד"ה הא דלמ"ד בתוספתא דשלא רחוץ ידים ורגלים אסור לכנוס בין האולם ולמזבח ע"כ ס"ל כוליה מזבח בצפון קאי יעו"ש אמנם מה שהוכיח הרדב"ז כן בדעת ר' יוסי הוא תמוה מש"ס זבחים שם דאר"א א"ר יוחנן אומר הי' רב יוסי כוליה מזבח בצפון כו' אר"ז אפשר איתא להא דריו"ח ולא תנינא לה במתני'

המזבח בולט ויוצא בצד צפון ושם היה הכיור נתן שאין זה בין האולם ולמזבח. ונקרא בין אהל ובין המזבח. כלומר בין שניהם. ועדיין צריך תלמוד. ולא קי"ל כר"י: [33]

שהוא שמאל הנכנס כו'. שהרי הנכנס פניו למערב והדרום לשמאלו:

ומזבח לקטורת ומנורה ושלחן כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל דבכלהו כתיב לפני ה'. המנורה בדרום דכתיב על ירך המשכן נגבה. ושלחן מימין דכתיב על ירך המשכן צפונה והוצרך הרב ז"ל לכתוב משמאל הנכנס להודיעני דצפון ודרום הנזכר בכתוב היינו דרומו של עולם וצפונו של עולם. ומכאן אתה למד כי לעולם היו מעמידין המשכן פניו למזרח כדי שיהיה מקום שכינה במערב. כי לעולם שכינה במערב. ומ"ש ז"ל שעליו לחה"פ. לאפוקי שאר שלחנות שעשה שלמה המלך דתניא [34] עשרה שלחנות עשה שלמה המלך ולא היה מסדרין אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחה"פ זהב. ראב"ש אומר על כולן היו מסדרין ור"י בר"י אומר לא היו מסדרין אלא על של משה כו'. וכן נראה שהוא דעת רבינו שכתב שעליו לחם הפנים. [35] ונחלקו שם ג"כ על עשר מנורות שעשה שלמה המלך ז"ל. אם היו מדליקין בהם או לא:

נפק דק ואשכח דתנן כו' אר"א ב"א ה"מ רבי יהודה הוא כו' ונוקמה כרבי יוסי ובממוצע כו' ור"ש אמר כו' יעו"ש ובפרש"י שם היטב. דמבואר דלא מצאו מתני' להוכיח משם דרבי יוסי ס"ל כוליה מזבח בצפון קאי. ואדרבה רצו לומר דס"ל דממוצע הוי קאי, ולהרדב"ז הא מוכרח ממתני' דספ"ק דכלים דס"ל דבצפון קאי, וצ"ע. וע"ע תוס' יומא ט"ז ע"א ד"ה דהא ובלחו"מ פ"ב מתומ"ס, אכן מצאתי בפי' הראב"ד ספ"ק דתמיד שתירץ קו' התוס' דהא דקתני בתוספתא דשלא רחוץ יו"ר אסור לכנוס בין אולם ולמזבח היינו דוקא בשהטיל מים או דכוונת התוספתא רחיצה בעלמא ואין צריך לרחוץ מן הכיור כדי לכנוס בין אולם ולמזבח דאין צריך קידש יו"ר מן הכיור רק לעבודה ומטיל מים יעו"ש וא"כ גם קו' הרדב"ז א"ש וממילא אין הכרח מכאן דרבי יוסי ס"ל כוליה מזבח בצפון קאי, וע' עוד בתוס' יומא ה' ע"ב ד"ה להביא, ובסנהדרין פ"ג ע"א ד"ה ולא, ובר"ש ספ"ק דכלים, ודו"ק. - ובעיקר הדבר צ"ע מש"ס זבחים כ"א ע"ב כל הכלים מקדשין כו' וכ"פ הרמב"ם פ"ה מבהמ"ק ה"י וז"ל מצוה לקדש ממי הכיור ואם קידש מאחד מכלי השרת ה"ז כשר. ויותר מזה כתב הרמב"ן פ' תשא לי' י"ט וז"ל והרחיצה היא מצוה. אבל הכיור צוה בו להזמנה ואינו מעכב ולא מצוה. כי ביוה"כ כ"ג מקדש ידיו ורגליו מקיתון של זהב כו' אבל למדנו מן הכיור כי צריכה כלי. וכ"מ בתוס' יומא מ"ד ע"ב ד"ה והיום ובר"ש ידים פ"א מ"א יעו"ש. ואפ"ל דזהו כוונת הראב"ד הנ"ל בתירוצו השני. והיינו דגם למה דמשמע מלשון הרמב"ם דלכתחילה מצוה לקדש מן הכיור. זה רק לעבודה. אבל כדי לכנוס בין אולם ולמזבח מקדש לכתחילה מכל כ"ש. ועכ"פ הוכחת הרדב"ז צ"ע.

[33] ברמב"ם לקמן פ"ז הכ"א ובפה"מ ספ"ק דכלים.

[34] מנחות צ"ט ע"א.

[35] קצת יל"ע בזה דבגמ' שם אמרי' ולא היו מסדרין אלא על של משה שנאמר ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב ופרש"י ד"ה את השלחן לשון יחיד יעו"ש ואמאי לא הוכיח גם מדכתיב אשר עליו לחה"פ, כמו שדייק הרדב"ז בלשון הרמב"ם. וע' רד"ק מלכים א'-ז' דכל השלחנות היו מצופין זהב. אף דכתיב אשר עליו לחה"פ זהב. וע"כ משום דעל כולן היו מסדרין וע' בנוב"ת או"ח סי' קכ"ב שהוכיח להיפך דהרמב"ם ס"ל כמ"ד דעל כולן היו מסדרין. - ומצאתי בס' גוא"י להגר"מ זמבא זק"ל שכוון להוכיח מדיוק לשון הרמב"ם כמ"ש הרדב"ז אמנם העיר דלפ"ז הי' צריך הרמב"ם לדייק כן גם גבי מנורה בדרום שמדליקין בה. ולזה הוכיח מלשון הגמ' שם דאמרי' ר"י ב"י אומר לא היו מסדרין אלא על של משה אלא מה אני מקיים ואת השלחנות כו' אלו ג' שלחנות שהיו במקדש כו' יעו"ש דלא נקיט הש"ס דעתי' דר"י ב"י רק בשלחן ולא במנורה, דנראה מזה דבמנורה מודה לראב"ש דבכולן מדליקין והרמב"ם לקמן פ"ג פסק כר"י ב"י בג' שלחנות וה"ה דפסיק כוותי' בזה ושפיר דייק כן רק בשלחן ודפח"ח. וע' תוספתא מנחות פי"א.

הלכה ז

ושניהם בצד קדש הקדשים מבחוץ כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל לשון זה מורה שהיו קרובים אל קדש הקדשים [37] יותר מפתח ההיכל. והכי איתא התם [36] תני חדא מחצי בית ולפנים היו מונחים ותני חדא משליש הבית ולפנים היו מונחים. ול"ק מר חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל ומר לא חשיב בית קדשי הקדשים בהדי היכל. הא למדת כי בשלש אמות פנימיות של היכל היו מונחים. וכ"כ לקמן הרב. [38] וטעמא דכתיב בהו לפני ה'. וכל מה דאפשר לקיים בהם [39] לפני ה' מקיימינן:

ומזבח הקטורת משוך מבין שניהם לחוץ כו'. כתב מהרר"ד ן' זמרא ז"ל סדר המקראות הכי משמע. ויתן את השלחן [40] ולפי שהוא לימין הנכנס וכל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין. ואח"כ וישם את המנורה [42] ואח"כ וישם את מזבח הזהב באהל מועד [41] לפני הכפורת. ומהסדר הזה אתה למד סדר הנחתן. ומדכתיב לפני הכפורת [43] אתה למד שיהיו בין שניהם כדי שלא יהיה דבר מפסיק בינו לבין הכפורת. ותניא פ' אמר להם הממונה. מד) שלחן בצפון משוך מן הכותל שתי אמות ומחצה. מזבח ממוצע ועומד באמצע ומשוך כלפי חוץ. ופרכינן ונוקמוה להדייהו. כיון דכתיב ואת המנורה נוכח השלחן בעי' דחזי אהדדי:

הלכה ח

כשבונים ההיכל כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל בסוטה פ' עגלה ערופה [44] אבן שלמה מסע נבנה. דברים ככתבן דברי ר' יהודה. א"ל ר' נחמיה וכי אפשר לומר כן והלא כבר

---

[36] מנחות צ"ח ע"ב.

[37] כ"ה בתו"כ פ' אמור פ"ו מחוץ לפרוכת העדות מה ת"ל לפי שנאמר וישם את המנורה וגו' ואיני יודע אם סמוכה לפרוכת ואם סמוכה לפתח כשהוא אומר מחוץ לפרוכת העדות באהל מועד מלמד שהוא סמוכה לפרוכת יותר מן הפתח יעו"ש. וכעין זה כתב הרמב"ם לקמן פ"ד ה"א שהארון הי' מונח בצד מערב קה"ק. אמנם התוס' ב"ב כ"ה ע"ב ד"ה וצבא בשם הריצב"א כתבו שהי' מונח במזרח קה"ק, ובתוס' מנחות צ"ח ע"ב ד"ה דוחקין. דעתם שעומד באמצע יעו"ש ובתיו"ט יומא פ"ה מ"ב תמה על הרמב"ם. ובמנ"ח מ' צ"ה הביא שכ"ה גם דעת הרשב"ם ב"ב צ"ט ע"א ד"ה ארון. וכתב דטעמם משום דעיקר השראת שכינה במערב. והוא כסברת הרדב"ז כאן בשיטת הרמב"ם דכל מה דאפשר לקיים לפני ה' מקיימינן. ועי' תוס' מנחות פ"ו ע"ב ד"ה ולא.

[38] פ"ג הי"ז ובכ"מ שם ציין לתוספ' ולא הביא מגמ' שמביא הרדב"ז.

[39] מ) שמות מ' כ"ב.

[40] מא) שם כ"ד.

[41] מג) תמוה דשם בקרא סו"פ פקודי לא כתיב לפני הכפורת. רק בהצווי בפ' תצוה כתיב ונתתה אותו לפני הפרכת וגו' לפני הכפרת ושם פרש"י כמ"ש הרדב"ז כאן. וע' תוס' ישנים יומא ל"ג ע"ב וז"ל וצ"ע מנ"ל דאית לי' לאוקמא בהדייהו יעו"ש. ובזה א"ש, וע' ברמב"ם מעה"ק פ"ה הי"ד ובכ"מ שם ובפ"ד מעביוה"כ ה"ב ובשו"ת הרדב"ז ח"ה סי' רל"ג ובתוס' מנחות כ"ח ע"ב ד"ה גובהה.

[42] מב) שם כ"ו.

[43] מד) יומא ל"ג ע"ב.

[44] סוטה מ"ח ע"ב.

נאמר כל אלה אבנים יקרות אבני גזית מגורדות במגרה א"כ מת"ל אבן שלמה שהי' מתקן מבחוץ ומכניס מבפנים. אמר רבי נראין דברי ר"י באבני מקדש, ודברי ר"נ באבני בית, ואעפ"כ פסק רבינו ז"ל כר' נחמיה דקראי כוותיה דייקי דכתיב כל אלה וגו' וכאשר הקשה הוא על ר' יהודה, ודברי רבי לא הכרעה הם ואינו נקרא מכריע [45] דר' נחמיה באבני קדש הוא דמיירי דאבני בית ליכא קפידא אליבא דכ"ע. דוק ותשכח:

ומהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב הכי אמרי' במס' תמיד [47] ואמרי' במכילתא [46] לא תבנה אתהן גזית. בו אי אתה בונה גזית. אבל אתה בונה גזית בהיכל ובבית קדשי הקדשים. הא מה אני מקיים ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל כו' בבית אינו נשמע אבל בחוץ נשמע כי חרבך הנפת עליה ותחללה ר' אלעזר בר' שמעון אומר המזבח נברא להאריך ימיו של אדם והברזל נברא לקצרם. אינו דין שיניף המקצר על המאריך:

הלכה ט

ואין בונין בו עץ בולט כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל בהשגות א"א והלא לשכת כ"ג של עץ היתה כו'. והנה לדעת הר"א ז"ל שהוא מפרש אצל מזבח ה' מעזרת אנשים ולפנים לבד. א"כ גם נטיעת אשירה לא יהיה אסור אלא מעזרת אנשים ולפנים דוקא. דאצל מזבח ה' אתרווייהו קאי. ובודאי שהדבר דחוק לומר כן. ובספרי [48] שנינו מנין לנוטע אילן ובונה בית בהר הבית שהוא בל"ת ת"ל אשרה כל עץ אצל מזבח ה'. ר' אליעזר אומר מנין שאין עושין אכסדרה בעזרה ת"ל אצל מזבח ה' ע"כ. מוכח בהדיא דאצל מזבח ה' אין משמעותו בעזרת אנשים דוקא כדברי הר"א ז"ל. וכאשר כתבו רבינו בהלכות ע"ז [49] שהנוטע בכל עזרה עובר בל"ת. ובמס' תמיד פ"א [50] אמרו על משנת ונכנס מבית המוקד לעזרה ובא לו. מהלכין באכסדרה מכאן ומכאן עד שמגיעין ללשכת עושה חביתין. ופריך עלה בגמרא ומי בנו אכסדרה בעזרה והא תניא ר"א אומר מנין שאין עושין אכסדרה בעזרה כו' ומסיק רב חסדא דאכסדראות של בנין היו. ומדקאמר סתם בעזרה, משמע שגם עזרת נשים בכלל, כי עזרה סתם כולל הכל בכל מקום. גם רש"י ז"ל בפי' החומש [51] כ"כ לא תטע וגו' אזהרה לנטוע אילן ובונה בית בהר הבית. והוא ההוא דספרי גם הרמב"ן ז"ל הסכים עמו וביאר דבריו דבונה בהר הבית מדרבנן הוא וקרא אסמכתא

[45] ע' מל"מ בסו"ד כוון לד' מהר"י קורקוס כאן.
[46] סו"פ יתרו.
[47] כ"ו ע"ב.
[48] פ' שופטים.
[49] פ"ו ה"ט ה"י.
[50] כ"ח ע"ב.
[51] דברים ט"ז כ"א.

בעלמא. וכך הוא גם דעת רבינו ז"ל. וכן ביאר בהלכות ע"ז [52] דהרחקה יתירא הוא לאסור כל עץ בכל המקדש ואסמכוהו רבנן אקרא. ומעתה קושיית הר"א ז"ל צריכא יישוב גם לדעת רש"י והרמב"ן ז"ל. ונראה דמההיא שהיו מקיפין את כל העזרה גזוזטרא. לק"מ חדא כי לא היה דבר של קבוע אלא של ארעי לשעתה ומיד מסירין אותה. ואנן בדבר שהוא קבע מיירינן. ועוד כי לא היה בנין אלא מסדרין לוחות על זיזין של אבן שבולטין מהכותלים. וכ"כ רש"י ז"ל פ' החליל [53] גזוזטראות נתנו בכותליה בולטים מן הכותל סביב וכל שנה מסדרין לווחין שקורין פלנקא"ש כו'. וכיון שכן ודאי שאין זה נקרא בנין עץ ואין כאן איסור. ומה שהקשה מלשכת כ"ג. יש לדקדק ולדידיה היכי ניחא, שהרי לשכה זו לפנים משער ניקנור בעזרת אנשים היתה. [54] ומודה הר"א ז"ל דלפנים משער ניקנור אסור וקרינן בי' אצל מזבח ה'. אלא שאפשר לומר שדעת הר"א ז"ל דלשכה זו לא נתקדשה בקדושת עזרה. דהא קי"ל שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד וכ"ש שכיבה. וא"כ איך היה כ"ג דר שם ושוכב שם ז' ימים קודם יוה"כ [55] אלא שצריך לומר שכיון שמתחלה לשם כך עשו אותה לא נתקדשה בקדושת עזרה. וכן מצאתי שכתב הריטב"א ז"ל פ"ק דיומא. ומכח מה שהקשתי. [56] ומעתה להר"א ז"ל ניחא. ומ"מ מקשה על רבינו, דלא גרעה מהר הבית דודאי מכלל מקדש הוא. ואפשר לתרץ לדעת רבינו דאע"פ שנקרא לשכת העץ לא מפני שהיתה של עץ נקראת כן, אלא לאיזה סיבה אחרת שלא נתפרשה והרי לשכה שמפרישין כהן השורף את הפרה נקראת לשכת האבן. ולא על שם בניינה נקראת כן, אלא על שם שכל מעשיה בכלי אבנים. וגם זו אפשר שמפני סיבה אחרת נקראת כן. [57] ואפשר שהיו בה עצים ובנו אותם בטעות ובאו והסירם ונשאר שמה עליה. [58] או היה באותו מקום עץ גדול והסירו אותו ובנו אותה שם ונקרא שמה על שם אותו עץ. [59] או לאיזה סיבה אחרת. ואפשר היה לומר עוד, שאפילו אם היה בה עץ לא היה בולט וכל שאינו בולט לא דמי לנוטע אילן. ולכך כתב רבינו ואין בונין עץ בולט

[52] שם.
[53] סוכה נ"א ע"ב יעו"ש ובהגהות הגריעב"ץ.
[54] כ"ה גם בתיו"ט פ"ה דמדות מ"ד.
[55] יפלא שלא מביא מפרש"י יומא ו' ע"א ד"ה מביתו כו' דע"כ לא היתה קדושה דהא אין ישיבה בעזרה כו' וכ"ש שכיבה והתוס' שם כתבו דקדושה כהר הבית וע"ע שם ח' ע"ב ד"ה דאי ובדף י' ע"א ד"ה חוץ.
[56] ע' מל"מ כאן.
[57] כ"כ גם בתיו"ט שם.
[58] הובאו דבריו במלאכת שלמה פ"ד דמדות מ"ד.
[59] כ"כ בכ"מ.

כו' וכן כשבונין אכסדרה של עץ הרי הוא בולט. [60] ולכך כתב רבינו בהלכות ע"ז אסור לעשות אכסדראות וכו' וכל האכסדראות והסבכות שהיו במקדש היוצאים מן הכתלים של אבן היו לא של עץ. משמע דלא קפיד אלא אסבכות ואכסדראות לא על הלשכות. אלא שזה דוחק. שוב ראיתי בהשגות הר"א ז"ל פ"ו מהלכות ע"ז שכתב, א"א לשכת העץ בית היתה בימה שעושין למלך בשעת הקהל לשעתה היתה וכן גזוזטרא שהיו מקיפין בעזרת נשים לשעתה היתה, ע"כ. נראה שכוונתו לתרץ כל מה שהקשה לו כאן על רבינו ותירץ בגזוזטראות כאשר תירצתי. וההיא דלשכת העץ נראה שכוונתו לומר שהיתה בית כשאר בתים של חול ולא נכללה בכלל האיסור. ולשון הגמרא הוא כי שם פ"ק דיומא [61] נחלקו רבנן ור' יהודה דרבנן סברי דבית שאינו לקיץ ולחורף אעפ"כ נקרא בית הילכך לשכה זו אעפ"י שאינה אלא לשבעת ימים בית נקראת וקרינן בי' מזוזות ביתך ומטעם זה חייבת במזוזה. ור"י סבר אינה נקראת בית ואינה חייבת בה. וזהו שכתב הר"א ז"ל בית היתה דכרבנן קי"ל וכיון דהויא בית וקרינן בי' ביתך אין בה איסור בנין דעץ דאפילו כהר הבית לא היתה, [62] והריטב"א ז"ל שסובר כאשר כתב הר"א ז"ל כאן דקדושת עזרה אין בה אבל קדושה מיהו אית בה. הוקשה לו מהא דתניא התם [63] ביתך מה ביתך שהוא חול אף כל שהוא חול יצאו לשכות ועזרות שהם קדש, וא"כ לשכת כהן גדול למה חייבת אפילו שהיתה בית דירה. והא דומיא דביתך בעינן שתהא דירה של חול. והוצרך לדחוק דההיא פליגי אדרבנן דלשכת כהן גדול. ורבינו בהלכות מזוזה [64] כתב כרבנן וכתב ההיא ברייתא. מוכח דס"ל דלשכת כ"ג לא היתה קדש. וזהו שכתב הר"א ז"ל שם לשכת כ"ג בית היתה. כלומר כשאר בתים. וכן כתבו רבינו [65] שלשכה זו אחורי שתי לשכות לשכת

[60] כוונו לזה בתיו"ט מדות פ"ג מ"ז ובס' מעשה רקח הספרדי ומביא כן מפה"מ להרמב"ם ספ"ק דתמיד. ומקרא מלכים א' ו' ופרש"י שם. ובצ"פ תנינא פ"ו מע"ז ה"י כתב לדייק כן בש"ס ר"ה ד' ע"א שלמה שקעיה בבניינא כו' שלמה סדייה בסידא. דהכוונה שלא הי' בולט. ומתרץ בזה בש"ס יומא י"ב ע"א אחוזתכם כו' ואין ירושלים מטמא בנגעים אמר ר"י אני לא שמעתי אלא מקום מקדש בלבד. וקשה מהא דתנן בנגעים פי"ב מ"ד דצריך שיהי' בבית גם עץ. וא"כ מקדש דאין בו עץ בלא"ה ל"ש בי' טומאת נגעים. אמנם אי בעי בולט דוקא. א"ש דהא תנן שם במ"ד עצים כדי ליתן תחת השקוף יעו"ש וזה אינו בולט. וע' תפא"י פ"א דמדות בזה.

[61] י' ע"א.

[62] ע' פי' הראב"ד פ"ק דתמיד שכתב דפרישת כ"ג צריך להיות למקום קדוש משום דילפינן ממלואים. וע"כ לשכת פרהדרין קדש היתה והא דמותר לכ"ג לישב ולישן שם משום דהיכא דלא אפשר שאני יעו"ש היטב. ואם הוא הראב"ד בעל ההשגות אי אפשר לומר בכוונתו כאן מ"ש "בית היתה" שהוא כבית של חול. ומזה יש ראי' לדעת האומרים דפי' על מס' תמיד אינו להראב"ד ז"ל. - ואפ"ל בכוונתו כאן מ"ש דלשכת כ"ג בית היתה, עפ"ד התוס' רי"ד יומא ו' ע"א דהא דאין ישיבה בעזרה כו' הוא דוקא באויר עזרה שנראה כנגד פתח ההיכל. אבל הלשכות שהיו בנויות בעזרה שהן מוקפות מחיצות מותר לישב ולישן בהם יעו"ש, וא"כ י"ל דה"ה דל"ש בהם איסור דלא תטע כל עץ וכמ"ש המהר"י קורקוס כאן דדין אחד להם. וזהו שכתב הראב"ד בית היתה כלומר מוקף מחיצות.

[63] ביומא י"א ע"ב.

[64] פ"ו ה"ז.

[65] לקמן פ"ה הי"ז.

הגולה ולשכת הגזית. ולשכת הגזית היתה חצי' חול וזו היתה אחוריה. א"כ אין דוחק אם כולה תהא חול. [66] והשתא ומה לשכת הסנהדרין הוצרכו לעשותה חול. וחול לגמרי משמע לשכב ולישן. לשכת כ"ג לא כ"ש שצריך שתהא חול. כנ"ל לדעת רבינו וביאר דברי הר"א ז"ל שם:

והרר"ד ן' זמרא כתב בהשגות א"א כו' ואיברא דהכי משמע בפ"ק דתמיד [67] דתנן נטל את המפתח ופתח את הפשפש וכו' אלו מהלכין באכסדרא כו' ודאי עזרה זו עזרת אנשים היא ועלה פרכינן בגמרא ומי הוי אכסדראות וכו' ודעת רבינו דאע"ג דהך שקלא וטריא איירי באכסדראות דהוי בעזרת אנשים, מ"מ האיסור כולל בכל בנין הבית או מדאורייתא או מדרבנן א"נ משום הרחקה יתירא ושלא נאסר אלא דרך בנין ובולט, וכן כתב רבינו ז"ל ואין בונין עץ בולט. אבל כשהיו מקיפין את העזרה בגזוזטרא לא היה דרך בנין קבע, אלא לפי שעה ומיד מסירין אותו. ולשכת העץ אפשר דכך שמה, א"נ שהיתה מקורה בעץ כשאר תקרות במקדש ולא כשאר לשכות שהיו בנויות כיפה. [68] וכבר הארכתי בתשובה [69] על זה אחר שנודה לקושייתו של הראב"ד ז"ל. אבל מה שאני סובר בדברי רבינו. כי מה שכתב אין בונין בו עץ בולט כלל. על היכל ועזרה קאי שהוא מקדש בכלל, אבל שאר הר הבית היה מותר לבנות בו עץ [70] ולשכת העץ לא היה בנוי בקודש. [72] וכן נראה ממה שכתב בפ"ה [71] ולשכת העץ היתה אחורי שתיהם והוא היתה לשכת כהן גדול והוא הנקרא לשכת פרהדרין:

הלכה י

ואם נעקרה אבן כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ"ב דזבחים [73] ילפינן הואיל וריצפה מקדשת וכלי שרת מקדשין. מה כ"ש לא יהיה דבר חוצץ אף ריצפה לא יהיה דבר חוצץ ובעי עלה נדלדלה האבן ועמד הכהן עליה מאי. היכא דאין דעתו לחברה. לא תיבעי לך דודאי חייצא. כי תבעי לך שדעתו לחברה מאי. כיון שדעתו לחברה כמאן דמחברה דמיא או דילמא השתא מיהא תלושה. רבה זוטי בעי לה הכי בעי רב אמי נעקרה האבן ועמד במקומה מהו דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך. ובהשגות א"א עוד אמרו כו' והנה

[66] ע' תיו"ט מדות פ"ה מ"ד.
[67] כ"ח ע"ב.
[68] ע' מדות פ"ה מ"ד וגנ שלשתן שוה ופי' הרע"ב קרוי אחד לשניהם.
[69] שו"ת הרדב"ז ח"ה סי' צ"ד.
[70] הכ"מ פ"ו מע"ז ה"ט ובבאר שבע תמיד כ"ח ע"ב כתבו דזה אי שייך איסור זה גם בהר הבית תליא בפלוגתא דרבנן ור"א בספרי פ' שופטים.
[71] הוא לקמן פ"ה הי"ז.
[72] ע' תוס' יומא י' ע"א ד"ה חוץ וע"ע בהגהות לעיל אות נ"ו בזה.
[73] כ"ד ע"א.

הבעיא הראשונה דהיינו היכא שדעתו לחברה אי כמחובר דמיא או לא. אעפ"י שלא פירשה רבינו ז"ל [74] נכללת היא בלשונו שכתב אסור לכהן לעמוד עליה עד שתקבע. ומאי שתקבע בארץ. והוי סגי דלימא אסור לכהן לעמוד עליה ותו לא. דפשיטא דכשתקבע בארץ שמותר. אלא ודאי הכי קאמר עד שתקבע בארץ, אף אם בדעתו לחברה ולקבעה אינו מועיל עד שיקבע אותה בפועל כספיקא דר"א ולכך לא השיג הר"א ז"ל ממנה אמנם בעיא דרבה זוטי לא הזכירה רבינו ז"ל ולא רמזה. ואי מהא דהכא ל"ק כולי האי כי אין רבינו מפרש כאן כל הדינים והפרטים דשייכי לעובדי עבודה, אלא דברים דשייכי לבנין בית המקדש או העזרה. אלא בהלכות ביאת מקדש ספ"ה כתב פרטי דינים אלו ולא הזכיר דין זה דהיינו עמד בגומא דאין דרך שירות בכך. ואפשר שהוא סובר דכיון דסתם תלמודא מייתי מעיקרא בעיא דר"א בעמד על האבן ומטעם חציצה לחוד. משמע דלההוא לישנא עמד בגומא שפיר דמי. ולא חיישינן לדרך שירות בכך ולא מבעיא לן בהכי. הכי נקטינן דהוי לישנא דסתם תלמודא. וליתא לדרבה זוטי דבעי לדר' אמי בעמד בגומא דפליג אלישנא קמא. ואפשר היה לדחוק שהוא נכלל במ"ש שם וז"ל וכן כל העוסק בעבודה מעבודת המקדש צריך שיהיה עומד על הרצפה. וכשעמד בגומא הרי אינו עומד על הרצפה. כי השאר רצוף ומקום שעומד אינו רצוף. והראשון הוא הנכון. ומ"מ ודאי שאם נטלו כל אבני העזרה אין בכך קפידא. כיון שמקום רגליו שוה לשאר העזרה דדוד עד התהום קדיש ודרך שירות בכך. כן נתבאר שם בגמרא, אלא שאיני רואה שהזכיר זה רבינו. ומצאתי בפ' אלו הדברים [75] בתוס' שהקשו עלה דמימרא דר' יוחנן שאמר מחילות לא נתקדשו. מהא דאמרינן דדוד עד התהום קדיש ותרצו דהא אמרינן בפ' כיצד צולין היינו בפתוחות לחול אבל פתוחות לקדש נתקדשו ועדיין קשה דאפילו פתוחות לחול למה לא היו קדושים אי עד התהום קדש. ולכך אפשר שסובר רבינו דהאי סוגיא דזבחים פליגא אההיא מימרא דר' יוחנן וכר' יוחנן קי"ל וא"כ בנטלו אבני העזרה אינו יכול לשרת. דאין קדוש אלא ריצפה עליונה [76] ולפי זה נצטרך לומר שאם רגלו אחת

[74] ע' כ"מ פ"ה מבהמ"ק הי"ט שנדחק בזה.

[75] בפסחים ס"ז ע"ב ד"ה מחילות.

[76] ע' תוס' זבחים נ"א ע"ב ד"ה תן בסו"ד שכתבו דלר"י דוד לא קדיש הריצפה עד ארעית תהומא יעו"ש. ועוד אפ"ל דאי' למהר"י קורקוס משס' זבחים ס' ע"א בהא דכתיב ביום ההוא קדש המלך את תוך החצר וגו'. ר"י ס"ל קדיש ריצפה לקדושת מזבח ורבי יוסי ס"ל קידשה כדי להעמיד בה מזבח יעו"ש ובפרש"י היטב. וכתבו המפרשים דהא דאמרי' דדוד קדיש הריצפה הוא לר"י דוקא. ושלמה קידשה אח"כ לקדושת מזבח אבל לרבי יוסי דקי"ל כוותי' ע"כ לומר דדוד לא קדיש הריצפה, דאם קדשה למה הוצרך שלמה לקדשה שנית ומיושב בזה דברי רש"י בשבת י"ט ע"ב ד"ה בית המוקד יעו"ש ובהר המריה בזה. וא"כ דלרבי יוסי דוד לא קידש הריצפה רק שלמה קידשה אחר גמר הבנין ושפיר כתב המהר"י קורקוס דרק ריצפה עליונה קדיש כפשטא דקרא ביום ההוא קידש המלך את תוך החצר וגו'.

בגומא דמי כמו על גבי כלים:

והרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב בהשגות א"א כו' ורבינו ז"ל סובר שאם נעקרה אבן ממקומה ועמד במקומה שפוסל את העבודה שהרצפה נתקדשה ולא קרקעות ולפיכך לא כתב דין זה הכא. דהכא איירי בשעמד האבן במקומה ולא פסל העבודה. אלא לכתחילה לא יעמוד עליה. וזהו שכתב ואסור לכהן העובד לעמוד עליה כו' וכתב אותו הכא. אעפ"י שאין זה מקומו ללמד דרצפת העזרה. צריך שיהיה האבנים קבועות בקרקע. ואיכא למידק למה השמיט הרב ז"ל שתי האיבעיית דבעי ר"א נדלדלה אבן ועמד במקומה מהו היכא דאין דעתו לחברה לא תבעי לך דודאי חייצי כי תבעי לך דדעתו לחברה וחילוק זה לא הזכירו הרב ז"ל לא כאן ולא בהלכות ביאת מקדש. ואידך בעיא נעקרה אבן ועמד במקומה אי דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך, לא כתבה הרב ז"ל. וזה השגתו של הראב"ד ז"ל. ומה שנראה לי בדעתו ז"ל כי שתי בעיות אלו בנויות על דכי קדיש דוד עד ארעית תהומה קדיש. והיינו דאמרינן בבעיא קמייתא היכא דאין דעתו לחברה ודאי חייצי כלומר חוצצת האבן בין רגליו לקרקע. משמע דקרקע נתקדש. ובאידך בעיא אמרי' פשיטא לי' דעד ארעית תהומה קדיש. ואנן קי"ל [77] דמחילות הפתוחות להר הבית לא נתקדשו. וכ"כ ז"ל פ"ו דמחילות הפתוחות לעזרה קדש והפתיחות להר הבית חול. ומשמע דאע"פ שהם תחת העזרה. דאי בהר הבית מאי פתיחות להר הבית, ומאי למימרא. ואם איתא דדוד המלך וגד החוזה קדשי עד ארעית התהום. הרי שכל מה שתחת העזרה קדש הוא. וקדושת מקום המחילות להיכן הלכה. ומשום הכי לא כתב אין דעתו לחברה ודאי חייצי. דל"ש למימר הכי. אלא א"כ מה שתחתיה קדיש. הילכך בין דעתו לחברה בין אין דעתו לחברה כיון שהיא עומדת במקומה ונתקדשה לכתחילה לא יעמוד עליה. ואם עמד ועבד לא פסול עבודה. והיינו נמי שלא כתב בעיא השניה כיון דלא נתקדש קרקעית הרצפה. אלא הרצפה עצמה. לא שייך למימר דרך שירות בכך או אין דרך שירות בכך. ותו קשה דכיון דנתקדש קרקעית הרצפה למה אין דרך שירות בכך. הכי מפני שמקצת הקרקע מרוצף ומקצתו אינו מרוצף אין דרך שירות בכך. ורש"י ז"ל דחק לפרש מי הוי אורח ארעא ומקרי שירות או לא. נמצא לפ"ז שתי הבעיות פשוטות דאם עמד בגומא ועבד עבודתו פסולה. שהרי לא עמד על מקום המקודש. ואם עמד על אבן שנדלדלה לא פסל העבודה כיון דקיימא בדוכתא ונתקדשה. אבל לכתחילה לא יעבוד. - עוד י"ל דלאו תרי בעיי נינהו אלא איכא דבעי לה הכי ואיכא דבעי לה הכי. ולא כתב רבינו ז"ל בעיא דרבה זוטי. חדא דבעיא דסתם תלמודא אית לן למינקט. ותו

[77] פ"ה הי"ט.

דקשיא כיון דקרקעית נתקדשה ודאי דדרך שירות בכך. ומה שלא כתב חילוק בין דעתו לחברו או אין דעתו לחברו. משום דלא משכחת לה. דודאי דעתו לחברו דסתמא דמילתא לחברה קיימא. וכיון דלא נפשטה בעיין לכתחילה לא יעמוד עליה ויעבוד. אבל אם עבד לא פסלה העבודה. וזהו שלא כתב הכא. ובהלכות ביאת מקדש בעיית אלו. וצריך לומר לפי דרך זה. כשקידש דוד עד לארעית תהומה הותנה שאם יחפרו שם מחילות ויהיו פתוחות לחוץ שלא יתקדשו. [78] א"נ קידש קרקע. חללות שהיה בקרקע לא קדיש. ותפוס לשון אחרון. כיון דאמרינן בגמרא דדוד קדיש עד לארעית התהום ולא אשכחנא מאן דפליג עלה לית לן למיעבד פלוגתא מדעתן מכח קושיא אלא הדרינן לתרוצי כל מה דאפשר:

הלכה יא

ומצוה מן המובחר כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ"ק דשבת [79] אמרו כן **ומהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב** כל זה מבואר מבנין הורדוס [80] ואפילו בית הכנסת צריך להגביהו מכל בתי העיר: [81]

הלכה יב

אין בונין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל שבועות פ"ב. [83] ופ"ק דברכות [82] אמרו ואעפ"י שאין ראיה לדבר פי' דעד צאת הכוכבים יום הוא. זכר לדבר ואנחנו עושים במלאכה וגו' מעלות השחר עד צאת הכוכבים ואומר והיה לנו הלילה משמר והיום למלאכה דמשמע דיום למלאכה היינו מעלות השחר עד צאת הכוכבים:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב ומסתברא לי דוקא משער ניקנור ולפנים שנקרא מקדש אין

[78] ע' תוס' שבת כ"ב ע"א ד"ה סוכה שכתבו דעצי סוכה דקדושי מדאורייתא לא מהני תנאי שיהי' מותר ליהנות מהם, משא"כ בנוי סוכה דהוי מדרבנן מהני תנאי יעו"ש. וא"כ בקדושת המקדש שהוא מה"ת לא מהני תנאי וצ"ע. וע' מעילה י"ג ע"א ברש"י ד"ה ואחרים. וע' רדב"ז לקמן פ"ו הט"ז ובהגהות.

[79] שבת י"א ע"א. ובהגהות הגריעב"ץ כוון לזה. ובס' מעשה רקח כתב מקורו מש"ס ב"ב ג' ע"א גדול יהי' כבוד הבית וגו' ח"א בבנין יעו"ש.

[80] ע' סוכה נ"א ע"ב.

[81] שם בשבת.

[82] ב' ע"ב.

[83] ט"ו ע"ב.

[84] וקרא דנחמיה דמיירי בבנין החומה אסמכתא בעלמא כמ"ש הרדב"ז אח"ז, וע' במנ"ח מצוה צ"ה דרק לכתחילה אסור לבנות בלילה אבל אינו נפסל, דאינו פסול רק איסור אמנם האחרונים הוכיחו מירושלמי יומא פ"א ה"א דאמרי' זאת אמרת שהקמת הלילה פסולה לעבודת היום יעו"ש דבנין בלילה ענין פסול עבודה. ולמ"ש הרדב"ז לעיל ה"ה ולקמן פ"ז ה"ד דהר הבית אינו עיקר בבנין הבית ואינו בכלל המקדש שפיר מותר לבנותו בלילה. וע' בהר המריה במ"ש הרמב"ם כאן הכל חייבין לבנות כו' אנשים ונשים כו'. והעיר דהא קי"ל דאין בונין בלילה והוי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות יעו"ש. ולהרדב"ז י"ל הכוונה על בנין הר הבית דבונין גם בלילה.

בונין אלא ביום. אבל הר הבית שהוא כנגד מחנה לוי' בונין אפילו בלילה [84] וקרא מסייע לי דכתיב ביום הקים את המשכן ולא חצר אהל מועד:

ועוסקים בבנין מעלות השחר כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל ואע"ג דקרא דמעלות השחר וגו' בבנין החומה הוא דכתיב ולא בבנין הבית [85] אסמכתא בעלמא הוא:

ואין מבטלין תינוקת כו'. כתב מהרר"י קורקוס ז"ל פר' כל כתבי הקדש [86] מימרא דריש לקיש והטעם ברור דאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם כדאיתא נמי התם:

ומהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב זה פשוט פ"ק דמגילה [87] ומשמע דמבטלין ת"ת לבנין בית המקדש ואע"ג שזה עשה וזה עשה. מ"מ אפשר לקיים ת"ת בלילה. ואע"ג דכתיב והגית בו יומם ולילה איכא מאן דס"ל [88] דבק"ש יצא ידי והגית בו יומם ולילה ואפשר יהרהר בלבו והוא עומד ובונה. וז"ל רבינו בהלכות ת"ת [89] היה לפניו עשיית מצוה ות"ת אם אפשר למצוה לעשות ע"י אחרים, לא יפסיק מתלמודו ואם לאו יעשה המצוה ויחזור לתלמוד. ונ"ל הטעם שזו המצוה עוברת וזו אינה עוברת: [90]

הלכה יג

ומזבח אין עושין אותו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ברייתא בזבחים פ' קדשי קדשים [91] ראב"י אומר מה ת"ל אבנים שלש פעמים אחד של שילה ואחד של נוב וגבעון ואחד בית עולמים. עוד שם מזבח אדמה שיהיה מחובר באדמה שלא יבננו לא ע"ג כופין ולא ע"ג מחילות, [92] ר' ישמעאל אומר כל אם שכתובה רשות חוץ מזה ואם תקריב מנחת בכורים חובה. אם כסף תלוה את עמי חובה. ואם מזבח אבנים חובה. או אינו אלא רשות ת"ל אבנים שלמות תבנה. ונתבאר שם דאם שכתב היינו לומר שאם רצה בלבנים עושה, באבנים עושה, וקל וחומר לשאר כל הכלים שאם רצה לשנות משנה כן למדו שם:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב אמרינן בפ' קד"ק [93] אמר ר' שמעון בן פזי משום בר קפרא שיתן הוסיפו. מעיקרא סבר מזבח אדמה שהוא אטום באדמה. ולבסוף סבר שתייה כאכילה ומאי מזבח אדמה שהוא מחובר באדמה שלא יבנהו לא ע"ג כופין ולא ע"ג מחילות.

[85] בהר המריה כתב דכש"כ בנין הבית.
[86] שבת קי"ט ע"ב.
[87] ט"ז ע"ב.
[88] מנחות צ"ט ע"ב.
[89] פ"ג ה"ג ובש"ס מו"ק ט' ע"ב.
[90] ע' קידושין כ"ט ע"ב.
[91] ס"א ע"ב.
[92] מכאן והלאה אינו בגמ' והוא במכילתא סו"פ יתרו.
[93] זבחים ס"א ע"ב.

וא"ת והלא היה שם בור של שיתין. וי"ל שלא היה חשוב מחילה כיון שהוא לצורך המזבח. תוספות:

ואם מזבח אבנים מפי השמועה למדו כו'. יש כיוצא בו. [94] ואם יהיה היובל לבני ישראל. אם כסף תלוה:

הלכה יד

וכן אבני ההיכל כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל תוספתא דמגילה פ"ב. ונראה שפגימת אבני ההיכל והעזרות אינם פוסלות בחגירת הצפורן לבד, שהרי בסוטה פ' עגלה ערופה [95] ובגיטין פ' מי שאחזו [96] מוכח שבית המקדש נבנה ע"י שמיר. ואע"פ דאנן לא קי"ל כההוא סוגיא דגיטין דאתיא כמ"ד דאבנים מגוררות במגרה דכתיבי בקרא היינו לבנין הבית, ואנן כר' נחמיה קי"ל כאשר נתבאר. מ"מ מוכח דע"י שמיר יכולים לבנותו דבהא לא פליגי. ובע"ז פ' ר' ישמעאל [97] מוכח דשמיר עביד חגירת צפורן, שאמר שם גבי אבני מזבח ששקצום מלכי יון. היכא נעבד לתבירונהו. אבנים שלמות אמר רחמנא. לינסרנהו לא תניף עליהם ברזל אמר רחמנא. וקשה דליעבד ע"י שמיר, אלא מוכח דשמיר עביד פגימה כל דהו. וא"כ איך בנו הבית בשמיר. אלא ע"כ אין חגירת צפורן פוסל באבני מקדש. [98] ומזבח שאני דחמירי דהוי מדאורייתא דכתיב אבנים שלמות תבנה, משמע דקפיד קרא אפגימה כל דהוא שהרי אינם שלמות, אבל באבני מקדש לא קפיד קרא ומדרבנן הוא. ודי שיהא פוסל כל שהוא פגימה הנראית להדיא לעין שכל הרואה אומר שהוא פגימה או אפשר ששיעורה טפח כפגימת בנין המזבח. ובזה תירצתי מה שהקשו בתוס' פ"ק דחולין [99] דאיך בנו ע"י שמיר כיון דעביד פגימה, ולא תירצו דבר. ובמה שכתבתי ל"ק מידי וכאשר כתבתי נראה מדברי הר"ן בפי' ההלכות פ"ק דקידושין:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב הכי איתא במכילתא. [100] ואין פי' שלמות שלא הונף עליהם ברזל כאבני המזבח שהרי כתב לעיל [101] אלא מפצלין אותן ומסתתין אותן מבחוץ ומכניס אותן, והיינו ומקבות והגרזן וכל כלי ברזל לא נשמע בבית, בבית לא נשמע. אבל בחוץ

[94] כ"ה בתו"כ פ' ויקרא עה"כ ואם תקריב וע' ברא"ם שם.
[95] סוטה מ"ח ע"ב.
[96] ס"ח ע"ב.
[97] נ"ב ע"ב.
[98] כוון לזה הפר"ח בחי' מים חיים. ובשירי קרבן ירושלמי סוטה פ"ט הי"ג מביא דבריו. וכתב ע"ז דאינו מחוור דכמו באבני מזבח פוסל פגימה כ"ש משום דכתיב אבנים שלימות, ה"ה באבני היכל כתיב אבן שלמה יעו"ש. והנה מהר"י קורקוס כאן כתב כהפר"ח. וכתב דכ"מ בר"ן קידושין ל"א ע"א.
[99] י"ח ע"א ד"ה וכמה.
[100] סו"פ יתרו.
[101] ה"ח.

נשמע, אלא שלמות שהי' חלקות, שלא יהי' פגומות ולא נגממות. וזהו שכתב אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו פסולין וכו'. ובין שנפגמו קודם שנבנה בין אחר שנבנה. ופי' שנגממו שניטלה ממנה חתיכה ואין שם פגם. [102] ומ"ש וכן אבני היכל, לא להשוותם לגמרי קאמר, אלא לענין פגימה לבד. ואם תשאל כיון דאבני מזבח בתולות ואבני היכל מסותתות מבחוץ, א"כ שמיר למה, ויש להשיב לצורך אבני החושן. [103] ועדיין יתבאר במעשה האפוד בע"ה:

הלכה טו

כל אבן שנגע בה ברזל כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל היינו מתני' דמייתינן לעיל שהברזל פוסל בנגיעה ובפגימה. [104] וטעם היות הכבש כמזבח. לפי שהיו משתמשים בו כתשמיש המזבח, [105] כאשר יתבאר במקומו בע"ה:

והבונה אבן שנגע בו ברזל כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל אע"פ שהיא שלמה ואין בה פגם לוקה. והבונה אבן פגומה עובר בעשה. אע"פ שלא נפגמה מחמת הברזל אלא מחמת דבר אחר עובר בעשה. וא"ת כיון שיש בו עשה למה לא מנו אותו בכלל מנין מצות עשה, [106] וי"ל דעד כאן לא הביא הרב זלה"ה בכלל מנין מצות עשה אלא מצות עשה שבאו בכתוב בפירוש. אבל כל ל"ת שבא מכלל עשה לא בא בכלל המנין. והכא כתיב אבנים שלמות תבנה, ולא פגימות, ולאו הבא מכלל עשה הרי הוא עשה ואינו בא בכלל המנין. וזה מבואר. ונמצא הבונה אבן פגום ע"י ברזל עובר בעשה ול"ת:

הלכה טז

אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל איכא למידק אבן שנגמם במזבח מאי. וי"ל דכ"ש שהוא פסולה, אם בבנין, ההיכל פסולה. כ"ש בבנין המזבח, והא דלא הזכיר רבינו דין זה, לפי שהבונה אבן שנגמם אינו עובר בעשה ולא בל"ת אבל

[102] וכ"ה בחי' הגריעב"ץ הלכה י"ג יעו"ש. - אמנם צ"ע מפרש"י בכורות ל"ה ע"א ד"ה או שנגממו שנחתכו ברחבן כו' ולא חיסרו כלום הוי מום כו' יעו"ש. הרי דנגממו היינו שנחתכו ולא חיסרו כלום.

[103] דייק ונקיט רק לאבני חשן. נראה מזה דס"ל כדעת הרמב"ן עה"ת פ' תרומה דלאבני אפוד לא בעינן שמיר ומסרטין באיזמל. אכן באמת הרמב"ם לא הזכיר כלל שהיו צריכים שמיר גבי חשן ואפוד וכבר התעורר ע"ז המל"מ פ"ט מכהמ"ק ה"ז ובמנ"ח מצוה צ"ה.

[104] מדות פ"ג מ"ד ושם הגירסא ובפגימה לכל דבר וברע"ב בכל דבר אף שלא בברזל.

[105] ע' מל"מ ה"ג אי בכבש שייך הדין שלא יבננו ע"ג כופין כמו במזבח. וע' במפרש תמיד כ"ח ע"ב ד"ה ואין אדם, דאסור לכנוס בין אולם לכבש כמו בין אולם ולמזבח דכבש כמזבח לכל דבר וכ"ה שם בתיו"ט פ"א מ"ד ושם ע"ב במתני' אם אין הצדדין מחזיקין סודרין אותם בסובב על הכבש ובמפרש כתב על הסובב או על הכבש וכ"כ בתוס' יומא מ"ה ע"ב אמנם ברמב"ם בפה"מ ובפ"ב מתומ"ס הי"ג כתב סודרין אותם בכבש כנגד הסובב יעו"ש ומשמע דרק נגד הסובב כבש כמזבח וע' זבחים ס"ה ע"א ופ"ז ע"ב תוד"ה אויר ובמל"מ פ"ג מפסה"ק הי"ח.

[106] ע' מ"ש בזה המל"מ.

פסולה הוא ודאי. וזהו שכתב לקמן [107] מביא אבנים שלמות וכו'. ומשמע שהדין שוה לענין אבן שנפגם או שנגמם אחר שנבנה בהיכל אותה האבן פסולה והשאר כשרות אעפ"י שלא נתבאר בדברי רבינו. דלא מסתבר לומר דקודם שנבנית פסולה ואחר שנבנית שתהא כשרה: [108]

ומלבנים את המזבח כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל בהשגות א"א וכשסדין אותו כו'. ובמשנה [109] כך הוא ומלבנים אותו פעמים בשנה אחת בפסח ואחת בחג. וההיכל פעם אחת בשנה ר' אומר כל ערב שבת מלבנים אותו במפה מפני הדמים. לא היה סדין אותו בכפיסה של ברזל, שמא יגע בברזל ויפסול, שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם. ואינו בדין שיניף המקצר על המאריך. ויש מי שפי' דרבי לא לאיפלוגי אתא אלא לאסופי ולומר דגם בכל ע"ש הי' מקנחים אותו במפה מפני הדמים ובתר הכי קאמר תו דליבון דת"ק לא בכפיס של ברזל, היו מקנחים אותו במפה מפני הדמים. פי' אלא בכפיס של עץ. כ"כ הר' עובדיה ז"ל, וכן נראה דעת הראב"ד ז"ל. אבל רבינו נראה דס"ל דרבי לאפלוגי את"ק אתא דקאמר ת"ק שמלבנים אותו שתי פעמים בשנה וקאמר איהו דבכל ע"ש מלבנים אותו מפני הדמים והיינו לשון מלבנים דנקיט דלשיטת הר"ע איבעי לי' לשנויי לישנא ולמתני מקנחין. אלא משמע דלפלוגי אמאי דקאמר ת"ק אתא ולבון דוקא קאמר. וקאמר שהיה במפה ולא בכפיס. וה"ה לת"ק דבהכי לא פליגי. והיינו דהדר ואמר לא היו סדין אותו כו' ויהיב טעמא למלתיה. זהו דעת רבינו ז"ל באותה משנה ולכך תפס הוא ואמר וכשמלבנים אותו מלבנים אותו במפה. ומ"מ שיטת הר"א ז"ל נראית יותר דודאי יותר טוב נראה שילבננו בכפיס של עץ יותר ממה שילבן אותו במפה. דמפה אין דרך ללבן בה אלא לקנח לחוד. וא"כ למה לא יעשו בשל עץ:

הלכה יז

אין עושין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל מכילתא [110] לא תעלה במעלות מכאן אמרו עושה כבש למזבח, וביאורו שלא יעשה מדרגות והם נקראים מעלות שיצטרך להרחיב הפסיעות וערותו מתגלת. אלא עושה כבש וכדברי רבינו ז"ל:

---

[107] פ"ב הט"ז.

[108] נבי מזבח נקיט הרמב"ם אחר שניבנית ובחי' הגריעב"ץ רצה לדייק מזה דבנפגם האבן קודם ושוב נבנה פוסל כל האבנים. ובס' הר המריה סתר דבריו מלשון המכילתא סו"פ יתרו ופסקי תוס' מדות סי' ט"ו יעו"ש וברדב"ז כאן מפורש כן באבני היכל ועזרה וכ"מ מדבריו לעיל הי"ד יעו"ש. וה"ה באבני מזבח אין לחלק דבדין פגימה בפנים שוין הם. ודו"ק.

[109] שם במדות פ"ג מ"ד.

[110] סו"פ יתרו

והעולה במעלות כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל מקרא מלא הוא. ומדלא קאמר לא תעשה מעלות למזבח, משמע שהעושה פטור [111] והעולה חייב. וסיפא דקרא נמי מוכח דקאמר אשר לא תגלה ערותך עליו:

וכן הנותן אבן אחת כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ספרי פ' ראה מנין לנותן אבן אחת מן המזבח ומן ההיכל ומן העזרות שהוא בל"ת שנאמר ונתצתם את מזבחותם וגו' לא תעשון כן כו'. ונראה שהלשון הכתוב בספרים בדברי הר"א ז"ל וכן מכל העזרות ומכל הלשכות שהם קדש ע"כ. על דין זה קאי. [112] לפי שרבינו לא כתב אלא מן המזבח ומכל ההיכל ובין אולם ולמזבח ולא הזכיר עזרות כאשר הזכירו במכילתא. ולכך כתב דגם נותן מכל העזרות או מן הלשכות אותם שהם קדש בכלל לאו זה. ובפ"ו מה' יסוה"ת שהוא עיקר דינים אלו הזכיר רבינו עזרות כלשון המכילתא:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב וא"ת אמאי לא מנה הרב ז"ל לאו זה בכלל כל הלאוין בהלכות אלו. וי"ל לפי שהוא כולל למוחק השם משמות הקדש. ולפיכך כלל אותו בה' יסוה"ת, שלא לאבד דברים שנקרא שמו עליהם. והתם הוא עיקרו שהוא נתינת כבוד למחוייב במציאות יתברך. ולא הוי לאו שבכללות שהרי המאבד שם מהשמות או הנותן אבן אחת הכל דבר אחד הוא, שמאבד דברים שנקרא שמו עליהם. ואכתי איכא למידק שכתב שם הסותר אפילו אבן אחת מן המזבח או מן ההיכל או מן העזרות לוקה. והכא לא הזכיר העזרה. והלשון שכתב שם אתי לי שפיר שהרי גם העזרות משער ניקנור ולפנים הכל הוא בכלל מקדש ונקרא שמו עליו ולפיכך אני אומר שחסר מכאן עזרה שהרי בכל הפרק השוה עזרה להיכל. ובאבן שנפגמה או שנגממה פסולה בזה ובזה:

קיג) ע כ"מ ט"ז שהניח בצ"ע דברי הראב"ד ובחי הגריעב"ץ חידש לפ"ז דין חדש ולמ"ש המהר"י קורקוס בטעות נכתבו דברי הראב"ד בט"ז דמקומם כאן בי"ז וא"ש וזכה לכוון לזה באור שמח

הלכה יח

המנורה וכליה וכו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל מנחות פ"ג [113] בברייתא נחלקו בה רבי ור"י בר"י. דרבי מכשיר כלי שרת שעשאן של מתכת ופוסל של עץ ושל עצם ושל זכוכית ור"י בר"י מכשיר של עץ ופלוגתייהו דרבי דריש קרא ועשית מנורה כלל זהב פרט

[111] ע' היטב בחי הגריעב"ץ

[112] (השמטה מהערות) וצ"ע מפרש"י עת פ יתרו כ כ"ג וז"ל כשאתה בונה כבש למזבח לא תעשהו מעלות מעלות כו וברא"ם שם כתב דפי לא תעלה לא תבנה כו עד שיחוייב שיהא בו עלי כו לא שיזהיר הכהן שלא יעלה במעלות הכבש שאם הסולם הוא מעלות מעלות איך אפשר שלא יעלה במעלות וע כעי"ז בש"ס ב"מ ס"א ע"ב לאו כו במשקולת למ"ל כו לעבור עליו משעת עשיה יעו"ש וברשב"ם ותוס ב"ב פ"ט ע"ב

[113] מנחות כ"ח ע"ב. ובכ"מ כתב דס"ל להרמב"ם כר"י ב"י יעו"ש וצ"ע.

מקשה וכו' חזר וכלל מה הפרט של מתכת אף כלל של מתכת, ור"י דריש לקרא בריבויי ומיעוטי והלכה כרבי מחבירו. גם שם הביאו ברייתא דרבנן דפליגי עליה דר"י במנורה שעשו בית חשמונאי. דלרבנן לא היתה אלא של ברזל וחפו אותה בבדיל, העשירו עשו אותה של כסף, העשירו עשו אותה של זהב, והיינו כדברי רבי, וביומא [114] כך אמרו כל השערים נשתנו להיות של זהב חוץ משערי ניקנור מפני שנעשו בהם נס. וי"א מפני שנחושתן מצהיב:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב פ' הקומץ רבה [115] תנא מנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב. עשאה של כסף כשרה, של אבר ושל בעץ ושל גיסטרון רבי פוסל. ר"י בר"י מכשיר של עץ ושל עצם ושל זכוכית דברי הכל פסולה:

הלכה יט

היה הקהל עניים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל הכי איתא התם. א"ל משם ראיה שפודין של ברזל היה וחיפם בבעץ, העשירו עשאם כל כסף כו', וה"ה לשאר הכלים דהכי אמרינן בכל דוכתא אין עניות במקום עשירות:

הלכה כ

אין עושין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל תוספתא דמנחות ספ"ט כלשון רבינו ז"ל וקצת הוזכר מזה בפ' ר' ישמעאל: [116]

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב ואעפ"י שלא עשאן מתחילה לשם ציבור אלא לשם יחיד, כיון שעשאם לשם קדש [117] הרי הם קודש, ובלבד שימסרם לציבור. והכי אמרינן בפ' אמר להם הממונה [118] רבי ישמעאל בן פאבי עשתה לו אמו כתונת של מאה מנה ולובשה ועבד בה עבודת יחיד ומוסרה לציבור וכתב רש"י ז"ל עבודת יחיד הוצאת כף ומחתה שאינה צריכה לציבור אלא לפי שמוטלת עליו לפנות את המקום לפיכך קורא לה עבודת יחיד. ובלבד שימסרנה לציבור דסו"ס מעבודת ציבור הוא כך נראה בעיני. ואני שמעתי

[114] ל"ח ע"ב.
[115] שם במנחות.
[116] ע"ז נ"ב ע"ב וע' במל"מ הט"ו מ"ש בזה.
[117] כ"כ הרמב"ם פ"ח מכהמ"ק ה"ז וכן כל כ"ש כו' שמסרן יחיד לציבור כו' ובלבד שימסרם לציבור יעו"ש. ולא ביאר שצריך שיעשו אותם תחלה לקדש. וע' סוטה י"ד ע"ב אדם מביא מנחה מתוך ביתו בקלתות של כסף כו' אמר ר"פ אימא בכלים הראוין לכ"ש ופרש"י אם היו מקדישין יעו"ש ובפסחים ס"ו ע"א תוד"ה תוחב שכתבו בהא שהביאו סכניהם מביתם אף דבעינן כ"ש דמיירי שהקדישם השתא. יעו"ש. ומשמע דדי שיקדישם אחר הגמרן לכ"ש. ולא בעי עשייה בקדש. אמנם ברמב"ן פ"ק דסוכה בשם ירושלמי יומא פ"ג ה"ו כתב דבעינן עשייתן בקדושה לשמה. וכ"ה ברש"י זבחים ק"ח ע"א ד"ה שיעלה כו' שיבנה מזבח לשם כך יעו"ש כלשון הרמב"ם כאן אין עושין כו'.
[118] יומא ל"ה ע"ב.

עבודת יחיד מקרא פרשה דתנן התם קורא באצטלות לבן משלו וקשיא לי בגוה דלא תנן התם ובלבד שימסרנה לציבור עכ"ל. ולפי גרסת הספרים שלנו ל"ק מידי דאמרינן ומוסרה לציבור לא שהיה חייב למוסרה לציבור אלא טובת לבו. ומ"מ למדנו משם דאע"ג שלא עשאה אלא לשם יחיד, כיון שעשאה לשם קדש הרי הוא קדש לפי שיטת רש"י ז"ל. ובלבד שימסרנה לציבור. ולפי הגרסא שלנו קדש הוא. אבל אין משתמשין בה לעבודת ציבור עד שימסרנה לציבור: [119]

וכלי גבוה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל דקי"ל דהזמנה לאו מילתא הוא [120] ומשנשתמש בהם גבוה אסורים להדיוט כלומר שהם כלי גבוה ונשתמש גבוה, אבל אם הי' של הדיוט אע"ג שנשתמש בהם לגבוה מותרים להדיוט. והיינו דאמרינן [121] גבי כיס של תפילין צר בי' ולא אזמניה, אזמני' ולא צר בי', שרי למיצר בי' זוזי ודוקא שנשתמש בהם לגבוה דרך ארעי, [122] אבל אם נשתמש בהם לגבוה דרך קבע אסור להדיוט. אע"ג שלא עשאה מתחילה אלא להדיוט. [123] ואין סברה לחלק בין תשמש כלים דמקדש לקדושת תפילין כנ"ל:

אבנים וקורות כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל משמע דקדושת בית הכנסת גדולה מקדושת הר הבית. [124] אע"ג דיש משתלחין מהר הבית ולא מבית הכנסת. ל"ק דגזרו בהר הבית משום מקדש, וא"ת הא דאמרינן לעיל דהזמנה לא מילתא הוא, [125] וי"ל דהזמנה לחוד שהכלי כבר הוא עשוי להדיוט. אלא שהוא מזמין אותו לגבוה בהא אמרינן דהזמנה

[119] ע' מל"מ פ"ד משקלים ה"ו ובפ"ח מכהמ"ק ה"ז שתמה על הרמב"ם ותוס' דבגמ' משמע דלא מהני מסירה לציבור בשביל עבודת ציבור יעו"ש. ולפ"ד הרדב"ז כאן לפי גירסא שלנו מהני מסירה לציבור גם לעבודת ציבור.

[120] ומ"ש הרמב"ם אין עושין כל הכלים מתחלתן אלא לשם הקודש ואם נעשו מתחלתן להדיוט אין עושין אותן לגבוה. לאו משום דהזמנה מילתא, רק משום דבעי עשייתן לשמה.

[121] סנהדרין מ"ח ע"א.

[122] כ"ה בפרש"י שם בסנהדרין ד"ה צר בי דאקראי בעלמא הוא.

[123] אע"ג דעשיית כ"ש בעי לשמה כהרמב"ן וירושלמי הנ"ל, מ"מ י"ל דשימש בקביעות ג"כ מקדשן שיהי' אסורן אח"כ להדיוט ע' שבועות ט"ו ע"א אר"פ כו' תלאן הכתוב בשירות יעו"ש ובהגהות יד איתן על הרמב"ם כאן. ובמנ"ח מצוה צ"ה.

[124] כ"כ גם בקרית ספר. אמנם בכ"מ פי' להיפך דבהכ"נ כהדיוט גבי הר הבית יעו"ש ובשו"ת בית אפרים או"ח סי' ו' הקשה הא קי"ל בונין בחול ואח"כ מקדישין. ולהרדב"ז והק"ס א"ש. כן לפי דבריהם מבואר דעת הרמב"ם דקדושת בהכ"נ מדאורייתא הוא. וכ"ה דעת יראים סי' שכ"ד יעו"ש ובס' האשכול ח"א סי' כ"ד בנחל אשכול שם כתב ע"ד היראים שלא מצא לו חבר דבהכ"נ קדושתו מה"ת. וע' בר"ן פ"ג דמגילה דקדושתו מדרבנן יעו"ש ובפרמ"ג במשב"ז או"ח סי' קנ"ג ובריש סי' קנ"א בזה. וע' שו"ת מהרש"ם ח"א סי' י' וח"ה סי' א' הוכיח מסהמ"צ להרמב"ם מל"ת ס"ה דהוא מדאורייתא. יעו"ש ומד' הרדב"ז כאן מפורש דעת הרמב"ם כן. וע' בתועפת ראם ביראים החדש סי' ת"ט מביא משו"ת ר"ב ס"ו דהוא מה"ת יעו"ש והוא הי' תלמיד הרדב"ז. - ומ"ש הרדב"ז דקדושת בהכ"נ חמור מהר הבית, ומזה י"ל ראי' למ"ש בהגהות לקמן פ"ז ה"ד דדעת הרדב"ז כדעת המאירי יבמות ו' דמורא המקדש בהר הבית הוא רק מד"ס יעו"ש.

[125] כן העיר גם בפר"ד דרוש י"ב ובמנ"ח מצוה מ' יעוש"ה.

לאו מילתא הוא, אבל אם תחילת עשיית הכלי, או שחצב אבנים לשם קדושה [126] מיד חלה עליהם קדושה ואסור להוציאם לחולין, כנ"ל. ומצינו בית הכנסת נקרא מקדש [127] ומעלין בקדש ולא מורידין:

פרק ו

הלכה א

המקדש כולו לא היה במישור כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ"ב דמדות וי"ב מעלות היו שם לפנים ממנו החיל וממנו לעזרת נשים רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה. גם שם נתבאר שט"ו מעלות היו מעזרת נשים לעזרת ישראל כנגד ט"ו מעלות שאמר דוד בספר תלים שעל אותם מעלות הלוים אומרים השיר ע"כ. ופי' שלחה רוחב המעלה מקום דריסת הרגל ממזרח למערב:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב נמצא גובהה של עזרת נשים שש אמות ועולה ממנה לעזרת ישראל ט"ו מעלות נמצא עזרת ישראל גבוה י"ג אמות וחצי ועולה ממנה לעזרת כהנים שתי אמות וחצי נמצא עזרת כהנים גבוה ששה עשר אמה ועולה משם לאולם בי"ב מעלות נמצא האולם גבוה כ"ב אמות. והאולם וההיכל בשוה נמצא גובה קרקע ההיכל יותר על שער הר הבית שתי אמות:

הלכה ד

ועולה משם לאולם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל בפ"ג כדברי רבינו היא שנוייה בספרים שלנו. אלא שבפ"ב אמרו כל המעלות שהיו שם רום כל מעלה חצי אמה ושלחה חצי אמה חוץ ממעלות האולם ע"כ. מוכח שמעלות האולם לא היו במדה זו. ובפי' המשנה בערבי מצאתי שכתב רבינו על משנה זו. זה לשונו ונתבאר פ"ג שמעלות האולם גובהה חצי אמה ושלחה אמה וכו'. גם רבינו עובדיה ז"ל כתב בפ"ב חוץ משל אולם

[126] ע' סנהדרין מ"ח ע"ב תנאי היא דתניא כו' עור בהמה טהורה אע"פ שלא עיבדן לשמה רשב"ג אומר כו' עד שיעבדו לשמו ופרש"י דמ"ד דל"ב לשמה ס"ל הזמנה ל"מ ולא איכפת לן בה יעו"ש וברמב"ן פ"ק דסוכה. וא"כ לשיטתם ל"מ גם עשיית הכלי וחציבה לשם קדושה. וע"כ לומר דהרמב"ם מפרש כמ"ש התוס' בשם ר"ת דמ"ד הזמנה ל"מ ס"ל כרשב"ג דבעי עיבוד לשמה ולא סגי בהזמנה בעלמא. וה"ה כאן שעשה הכלי והחציבה לשם קדושה גם למ"ד הזמנה ל"מ חלה הקדושה. אכן בב"י או"ח סי' ל"ב ובש"ע שם סל"ז ובמג"א סקנ"א ובסי' מ"ב סק"ו ובמחה"ש שם כתבו דדעת הרמב"ם כפרש"י והרמב"ן. וע' בס' מפרשי הים בשו"ת שם באריכות בזה. - וי"ל עוד למ"ש המג"א שם סק"י בשם ב"י דעיבוד לשם ס"ת מותר לתפיליו ובלבוש כתב אע"ג דאסור לשנות מקדושה חמורה לקלה הכא שאני שאינו רק הזמנה ורק לחול אסור לשנותו. וא"כ כאן אף דעשייה וחציבה לקדושת בהכ"נ עדיף מהזמנה בעלמא, מ"מ ל"מ זה רק לאסור לשנותו לחול. אבל להר הבית אף דבכה"ג חמור קדושתו מ"מ מותר. וצ"ל דהרדב"ז סובר כדעת שו"ת עבוה"ג סי' ס"ה דבעיבוד לס"ת אסור לתפיליו. דגם לקדושה קלה אסור להורידו וע' בשו"ת הגרע"א סי' ג'.

[127] מגילה כ"ט ע"א.

שמעלות שבין האולם למזבח לא היו כן כאשר נתבאר רפ"ג. ופ"ג כתב ה"ג רום כל מעלה חצי אמה ושלחה אמה ע"כ, ולכך נראה שכן צריך להיות בספרי רבינו דאי לא קשיא ההיא דפ"ב וזה מוכרח אעפ"י שלא מצאתי כן בספר כתיבת יד:

הלכה ה

נמצא גובה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ביאור הענין שאם היו עושין הפתח עשרים כשאר הפתחים היה נמצא משקוף העליון של הפתח למטה ממשקוף התחתון של היכל שתי אמות שהם רום הד' מעלות הנשארות מן הי"ב. ומפני כך עשו אותו יותר נמוך והכותל שע"ג הפתח נמוך כדי שיוכל לראות פתח ההיכל מעל משקוף העליון של פתח המזרח ויתקיים בזה והזה נוכח פני אהל מועד. ופתח זה הוא פתח שנכנסים ממנו מהר הבית לחיל. וכל מה שיהיה יותר נמוך יראה יותר שיעור מפתח ההיכל. וזה ברור:

ומפני מה עשו כותל זה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל שם במשנה וכל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם. וכל זה מבואר. אלא דקשיא לי שאני רואה הר המשחה גבוה מאד שאפילו שיהיה כותל המזרח גבוה כשאר כותלי הר הבית הי' יכול לראות פתח ההיכל שהרי העומד היום בראש הר המשחה רואה את כל הבית תחתיו עמוקה מאד. ולתרץ זה צ"ל שלא היו שורפין את הפרה בראש הר המשחה וגם הבית הי' גבוה הרבה ממה שהוא עתה, ולפיכך לא עשו כותל המזרח גבוה כשאר הכתלים. והיות והבית נמוך עתה ממה שהיה בתחילה כבר הוכחתי אותו לעיל מענין אבן השתייה:

הלכה ו

ועל הדוכן העולה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל משמע שהכהנים בשעה שמברכין את ישראל לא היו עומדין על הדוכן זה, אלא במעלות של אולם. וכבר נשאלתי ע"ז שכתב רבינו בהלכות תפלה [128] ברכת כהנים כיצד במקדש הכהנים עולים לדוכן. ובאותו פרק בעצמו [130] כתב באים ועומדים על מעלות האולם כו', והעליתי באותה תשובה [129] שיש כהנים שלא היו ראוים להכנס בין האולם ולמזבח ואע"פ כן היו חייבין בעשה דכה תברכו. [132] ואותם היו עומדים לברך את העם על הדוכן [131] ושאר הכהנים היו עומדין על

[128] פי"ד ה"ט.

[129] שו"ת הרדב"ז ח"ה סי' פ"ד.

[130] הי"ד.

[131] (השמטה מהערות) ראיתי כעת בס' ערוך השלחן או"ח סי' קכ"ח סעי' כ"ו מ"ש בזה. ובמחכת"ה נעלם ממנו מש"כ הרדב"ז בתשובה ובכאן בחידושיו. גם מ"ש בעה"ש שם שדעת הרע"ב שהדוכן הי' בשביל כהנים. תמוה דמפורש ברע"ב פ"ב דמדות מ"ו שהדוכן הי' בשביל הלוים לשיר. אמנם עיקר דברי הרדב"ז צ"ע מהתוספתא סוטה פ"ז וז"ל ברכת כהנים אלו בשעה שהכהנים עומדין על מעלות האולם הכל כשרין לעלות במעלות האולם בין

מעלות האולם ולפיכך קבע להם רבינו שני מקומות:

ה) כדבריו מצאתי בר"ש פ"ב דמדות מ"ו וז"ל ודוכן הכהנים לברך את העם קבוע בה בתחלת עזרה שלהן וכן נאה ברכת כהנים בראש עזרתם כו' יעו"ש. וע' מתני' בתמיד פ"ה מ"א אמר להם הממונה ברכו כו' וברכת כהנים ובתוס' ברכות י"א ע"ב ד"ה בר"כ העירו דמשמע מזה שהי' שם ברכת כהנים גם קודם ההקטרה חוץ מבר"כ שאחר ההקטרה על מעלות האולם יעו"ש ובתוס' סוטה ל"ח ע"א בזה. ולמ"ש הר"ש והרדב"ז אולי אפ"ל דמתני' דתמיד מיירי בבר"כ שעל הדוכן בעזרה [ולא בלשכת הגזית ששם היו רק מתפללים] אמנם הרמב"ם בפ"ו מתומ"ס ה"ד ובפה"מ שם בתמיד לא גריס ברכת כהנים רק שים שלום יעו"ש ובתיו"ט וב"ש שם ובמ"ש בהגהות הגר"א תמיד פ"ו מ"א יעוש"ה.

הלכה ז

הלשכות כו' כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ' כיצד צולין [133] אמר רב גגין ועליות לא נתקדשו ומקשה עלה מברייתא דתניא לשכות בנויות בקדש ופתוחות לחול תוכן חול וגגותיהן קדש ומשני לה כשגגותיהם שוים לקרקע העזרה. פי' דבחלל אזלינן בתר פתחין ובגגין כיון ששוים לקרקע העזרה הרי הן כעזרה:

ומוהרר"ד ן' זמרא ז"ל כתב. תוכן חול כיון דפתוחות לחול דרך פתחא אזלינן וגגותיהן קדש כיון שהוא שוה לקרקע העזרה אין זה גג דנימא גגין לא נתקדשו אלא הרי הוא

תמימים בין בעלי מומין כו'. וע' בש"ס סוכה מ"ד ע"א ובתוס' שם ד"ה א"ל. וע"ע ירושלמי סוכה פ"ד ה"ג תני ובעלי מומין כו' א"ל כשרים היו יעו"ש בפ"מ בזה ודו"ק.

[132] ע' תוס' תענית כ"ז ע"א ד"ה דאי וסוטה ל"ט ע"א ד"ה כי. שכתבו דבע"מ נושא כפיו יעו"ש ובמתני' ספ"ק דכלים מבואר דכהן בע"מ אסור ליכנס בין אולם ולמזבח. וע' קידושין ע"א ע"א תניא א"ר טרפון פעם אחת עליתי אחר אחי אמי לדוכן והטיתי אזני אצל כ"ג ושמעתי שהבליע שם בנעימת אחיו הכהנים. ופרש"י אחר אחי אמי שהי' כהן ור"ט הי' כהן כו' לדוכן לברך ברכת כהנים יעו"ש. וכ"ה במד"ר קהלת פ"ג פי"א ושם הגירסא פ"א עליתי עם שמעון אחי אמא על הדוכן כו'. ומבואר כמ"ש הרדב"ז דגם על הדוכן הי' ברכת כהנים. - ומצאתי בתפא"י פ"ב דמדות מ"ו שכתב הכוונה דכשהי' על מעלות האולם דחוק מהרבה כהנים עמדו שאר הכהנים על הדוכן בשעת בר"כ, וגם הכ"ג לא רצה לעמוד צפוף בין הכהנים שבמעלות האולם, עמד כאן בין המועטים בריוח והטה ר"ט אזנו לכ"ג עכ"ד שם. ובמחכת"ה דבריו דחוקים ודחוים בפרט מ"ש לומר על הכ"ג שלא רצה לעמוד בדוחק במעלות האולם, ששם עיקר מקום המיוחד לבר"כ ומקודש יותר ממקום הדוכן שהי' בתחלת עזרת כהנים ע' ספ"ק דכלים. אמנם למ"ש בכוונת הרדב"ז כאן הדבר נכון, דהנה אמרי' בירושלמי מגילה פ"א הי"א ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות תמימין ולא בעלי מומין דבר ר"ע, א"ל ר"ט כו' אם לא ראיתי את שמעון אחי אימא חיגר באחת מרגליו עומד בעזרה חצוצרתו בידו ותוקע כו' יעו"ש. ומבואר דאחי אמו הי' כהן בע"מ, שאסור ליכנס בין אולם ולמזבח אבל חייב בברכת כהנים וכמ"ש הרדב"ז. ולכך עמד על הדוכן ומפני כבודו גם ר"ט עמד שם. ומפני שהכ"ג עמד על מעלות האולם שהוא רחוק לבפנים, לכך הוצרך ר"ט להטות אזנו לשמוע מרחוק. ופ"א שאמר הכוונה על שהטה אזנו אז ודו"ק. וע"ע תוס' כתובות כ"ד ע"ב ד"ה חד כו' מוקי לה נמי בדוכן כהנים שבגבולין יעו"ש. ומשמע דבדוכן שבעזרה לא הי' בר"כ, וצ"ע.

[133] פסחים פ"ה ע"ב.

כשאר העזרה דאית בהו תרתי חדא דבנויות בקדש. ותו דגגין שוה לעזרה ואם אינם שוין אף גגין חול דגגין לא נתקדשו אפילו בגגין שלפנים ואפילו בעליות:

לפיכך גגין אלו אין אוכלים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל שאין קדושתן כקדושת העזרה והנכנס לשם בטומאה פטור לגמרי כאשר יתבאר בהלכות ביהמ"ק: [134]

הלכה ח

היו בנויות בחול כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל זבחים פ' איזהו מקומן [135] ברייתא לשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש כהנים אוכלים שם קדשי קדשים ואין שוחטין שם קדשים קלים וחייבין משום טומאה. ומסיק התם כי היכא דתנן אין שוחטין. תני נמי אין חייבין משום טומאה פי' דדוקא לאכילה נתקדשו ויליף לה התם מדכתיב ואכלו אותו במקום קדוש בחצר אהל מועד. התורה רבתה חצרות הרבה לאכילה אחת:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב תניא בפ' איזהו מקומן [136] בנויות בחול ופתוחות לקדש תוכן קדש. ומוקמינן לה מדרבנן. וזה שכתב הרב ז"ל והנכנס לשם פטור, ומשמע אסור מדרבנן. ועוד תניא התם מנין ללשכת בנויות בחול ופתוחות לקדש. שהכהנים נכנסים לשם ואוכלים שם קדשים ת"ל במקום קדוש בחצר אהל מועד. התורה רבתה חצרות הרבה לאכילת קדשים. וזהו שכתב תוכן קדש לאכילת קדשים. וכן תניא התם לשכות הבנויות כו' אוכלים שם קד"ק ואין שוחטין שם קדק"ל. וחייבין משום טומאה. ומגיהין לה תני אין חייבין משום טומאה. ונתבארו דברי רבינו. אלא דקא מבעיא לי פתוחות לכאן ולכאן מאי ובמע"ש [137] תנן בנויות בקדש ולחול, ופתוחות לקדש ולחול. תוכן וגגותיהן מכנגד הקדש ולקדש קדש. מכנגד החול ולחול, חול, וא"ת למה לא נתבאר זה בדברי רבינו ז"ל, [139] וי"ל לפי שלא מצינו לשכה שהיה לה שני פתחים אלא בית המוקד [138] ולשכת הגזית וכבר הוא מפורש בהם. לשכת הגזית חציה קדש וחציה חול. [140] ובית המוקד נמי שתי לשכות שבה קדש, ושתים חול. ולענין אם יתחדש לשכה שיהיה לה שני פתחים אחד לקדש ואחד לחול מתניא. וכן לענין מחילות הפתוחות לכאן ולכאן אמר ר' יוחנן מחילות לא נתקדשו. וקשיא לי דאמרינן בגמרא ודוד קדש עד קרקע התהום.

[134] פ"ג הי"ט ובתוס' זבחים ל"ב ע"א בשם ר"א יעו"ש.
[135] נ"ו ע"א.
[136] שם.
[137] פ"ג מ"ח.
[138] כ"ה לשון התוספתא מובא בר"ש שם פ"ג דמע"ש בנויה בקודש ובחול כו' כגון לשכות בית המוקד.
[139] נם השעה"מ העיר בזה.
[140] כ"ה ביומא כ"ה ע"א וע' תוס' ישנים שם.
[141] כן הקשו בתוס' פסחים ס"ז ע"ב ד"ה מחילות.

[141] והנכון בזה שדוד קדש עד התהום כל ארעא סמיכתא ואם יעשו בה מחילות שלא נתקדשו אם יהיו פתוחות לחול יהיו חול. ואם יהיו פתוחות לקדש הרי הם קדש כדינם:

הלכה ט

המחילות כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פ' כיצד צולין [142] מפרשים מימרא דר' יוחנן שאמר מחילות לא נתקדשו, דמיירי בפתוחות להר הבית. ובריית שאמרה לשכות בנויות לחול ופתוחות לקדש, תוכן קדש. ומיירי כשגגותיהם שוים לקרקע עזרה דומיא דרישא כאשר נתבאר. וא"כ הוי להו מחילות דמיירי בפתוחות לעזרה. ומשום הכי תוכן קדש. ול"ק אדר' יוחנן:

החלונות כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש בכיצד צולין החלונות ועובי החומה כלפנים. ואמרינן עלה בשלמא חלונות משכחת לה ששוה לקרקע עזרה, אלא עובי החומה היכי משכחת לה והלא כגגין ועליות הוא. ומשני משכחת לה בבר שורא דכתיב ויאבל חיל וחומה, פי' דאותה חומה דהיינו הסורג [143] שהיה נמוך עשרה טפחים שוה לגובה קרקע עזרה, שהיתה הולכת וגבוה במעלות כאשר נתבאר. ולכך כתב כאן בהשגות א"א אף אלו כו' ובודאי שהדין עמו אלא שרבינו אפשר שסמך על מ"ש למעלה גבי גגין דדוקא בשוים לקרקע העזרה וה"ה לעובי החומה. ומ"מ ראוי היה לפרש:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב בהשגות א"א כו' דעתו ז"ל דכי היכי דגגות הלשכות אם לא היו שוים לקרקע העזרה לא נתקדשו אף אלו כן, וכשדחק אותו היכא משכחת חומה שוה לקרקע אמר דמשכחת בבר שורא כלומר שעושין לחוזק החומה מבפנים חומה אחרת שוה לקרקע. וקשיא לי עלה דאמרינן בפ' איזהו מקומן [144] תני תנא קמי' דרב נחמן כל העזרה היתה אורך קפ"ז על רחב קל"ה. א"ל הכי אמר לי אבא כגון זה כהנים נכנסים שם ואוכלין קדק"ד ושוחטין שם קק"ל וחייבין משום טומאה. למעוטי מאי, אלימא למיעוטא חלונות ועובי החומה. תנינא החלונות ועובי החומה כלפנים ע"כ. ואם איתא לימא לעולם למיעוטא חלונות ועובי החומות וכגון שאינם שוין לקרקע, [145] אלא

[142] שם בפסחים פ"ו ע"א.

[143] ע' ברמב"ם לעיל פ"ה ה"ג לפנים ממנו סורג מקיף גובהו י' טפחים ולפנים מן הסורג החיל כו' ועליו הוא אומר בקינות ויאבל חיל וחומה זו חומת עזרה יעו"ש וצ"ע. וע' בתיו"ט פ"ב דמדות מ"ג בתו"ד כתב וז"ל א"ל שזו דעת הרמב"ם כו' ועוד ברפ"ו מה' בהב"ח נראה ג"כ מדבריו שסובר שמקום יש חוצה לעזרה ונקרא חיל אלא שלדבריו נקרא כן ע"ש חומה נמוכה שלפניו כו' יעו"ש שהקשה על הכ"מ שציין ע"ד הרמב"ם שם מפסחים פ"ו ע"א דהא שם אמרי' דקרא חיל וחומה בבר שורה. הוא חומה נמוכה שהיתה לפנים מחומת עזרה וע' בזה במנ"ח מצוה שס"ב יעו"ש וזה עוד יותר קשה למהר"י קורקוס כאן דמיירי בדין עובי החומה כלפנים. וע' בהר המריה שם פ"ה אות י' י"א אריכות בענין זה.

[144] שם נ"ו ע"א.

[145] כוון לזה במנ"ח מצוה שס"ב ומבאר יותר דהא לא ממעטינן רק מה שהוא אחר קפ"ז על קל"ה אמה וסברת הס"ד למעט חלונות ועובי החומה שהיו חוץ לשיעור זה. א"כ מה מקשה ממתני' דפסחים דמוקמינן לה התם בבר

ודאי בכל גונא הרי הם כלפנים. ותו דלא הוה תני תנא סתם החלונות ועובי החומות לאותם שהם שוין לקרקע, ולא דמי לגגין. דגגין לא נתקדשו כלל. ואם הוא שוה לקרקע לא נקרא גג אלא קרקע העזרה. אבל החלונות ועובי החומות המקום אשר בנו עליו הכותל נתקדש נמצא כל חללות שימצא בכותל לצד פנים או עובי החומה הכל נתקדש [146] והרי הוא כפנים כסתמא דברייתא וכלשון רבינו:

הלכה י

ב"ד שרצו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל שבועות פ"ב [148] ובסנהדרין פ"ק [147] יליף מדכתיב וכן תעשו כדברי רבינו. ואעפ"י שבסנהדרין לא הזכירו אלא ב"ד של שבעים ואחד ולא הוזכר שם לא מלך ולא או"ת התם לא איירי אלא במילי דסנהדרין אי בעי כ"ג או ע"א ומיהו מקרא דמייתי התם איכא למילף כלהו. [149] ואי לשבעים ואחד לחוד לא צריך קרא שהרי העמדת סנהדרין יליף לה ממשה דבעי ע"א, אע"ג דלא כתיב בהו וכן תעשו אלא ודאי דקרא להצריך נביא ומלך ואורים ותומים:

הלכה יב

וכיצד מוסיפין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש פ"ב דשבועות ולמדו אותו מדכתיב בנחמיה ואעמידה שתי תודות גדולות כו' ופי' שם מה גדולות שבתודה דהיינו חמץ שבה. כי כל חלה שבחמץ גדולה כשלש של מצה. ובגמרא אסיק ר' יוחנן דע"פ נביא נשרפת האחת ונאכלת האחת. ושם הזכירו בברייתא שאומרים שיר של פגעים ומזמור לדוד בברחו מפני אבשלום בנו כו' ונראה שגם כן צריך להיות בספרי רבינו: [150]

ועל פי נביא שורפין את זו כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל היינו דאמרינן בגמרא [151] ע"פ נביא נאכלת וע"פ נביא נשרפת. וא"ת דתנן הפנימיות נאכלת והחיצונה נשרפת וי"ל שכך היה מצוה הנביא לאכול הפנימיות ולשרוף החיצונה: [152]

שורה דפרש"י חומה קטנה לפנים מחומת עזרה וא"כ הוא בתוך הקפ"ז אמה ושם לכ"ע נתקדש. וע"כ שמעינן דלא ס"ל דמיירי בבר שורה. ומתני' דעובי החומה כלפנים היינו חומת עזרה שהיתה חוץ להשיעור זה ושפיר מקשה.

[146] צ"ע מה מהני זה שנתקדש מקום החומה, לקידש חומה עצמה בקדושת עזרה, דקדושת עזרה הא הי' אחר גמר הבנין. ותמוה שלא הביא מ"ש התוס' שבועות ט"ו ע"ב ד"ה אמטו ובפסחים פ"ה ע"ב שכתבו דאף שהב"ד הלכו בפנים, מ"מ החלונות ועובי החומה כלפנים. דהי' מתקדש כל מה שהי' בלבם לקדש דהקידש הי' תלוי בדעת ב"ד יעו"ש, ולתי' ב' שכתבו שם לא א"ש.

[147] ט"ז ע"ב.

[148] ט"ו ע"א.

[149] כ"כ התוס' שם בשבועות.

[150] ע' בכ"מ ובמל"מ כאן ובתיו"ט פ"ב דשבועות בזה.

[151] שם בשבועות ט"ז ע"א.

[152] ע' כ"מ וברש"ש שם בשבועות.

הלכה יד

כל מקום שלא נעשה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש במשנה ובגמרא [153] נחלקו ר"ה ור"נ. דר"ה אמר בכל אלו תנן שצריך כולם, ור"נ אמר באחת מכל אלו תנן שאין צריך אלא אחת מאלו. והלכה כר"ה באיסורו. וסוגיא כוותי' מוכחא. ושם אמרו לר"ה כשקדש עזרא לא היה שם או"ת ובמה נתקדש, ותירצו דקסבר קדושה ראשונה קדשה לעתיד ועזרא לא היה צריך לקדש אלא זכר בעלמא הוא דעביד. ורצו להעמיד זה במחלוקת ר"א ור"י דתניא אר"א שמעתי כשהיו בונין בהיכל וכו' אר"י שמעתי שמקריבין אע"פ שאין בית ואוכלין קדק"ד אעפ"י שאין קלעים, קדשים קלים ומע"ש אעפ"י שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לעתיד. מכלל דר"א סבר לא קדשה. ודחי רבינא דכ"ע קדשה לעתיד. ומר מה דשמע לי' קאמר, ומר מה דשמע לי קאמר. והקשו התוס' [154] דהא אשכחן בפ"ק דחגיגה [155] דאית לי' לר"א דלא קדשה לעתיד ותירצו דהתם לענין תרומה ומעשרות מיירי ואותה קדושה בטלה, אבל קדושת מחיצות אפשר דלא בטלה כיון דאקרי נחלה. וכן קדושת בתי ערי חומה שהזכירו גם הוא קדושת מחיצות, עכ"ל, והם כדברי רבינו. ובהשגות א"א סברת עצמו הוא זו כו'. וכבר כתבתי ראיה לדברי רבינו. גם בעל התרומה [156] הכריע כדברי רבינו מהא דאיפלגי ר"ל ורבי יוחנן בפ' השוחט ומעלה. [157] דר' יוחנן סבר דמעלה בזה"ז בחוץ חייב כרת ור"ל סבר דפטור. ואוקי פלוגתייהו בקדושה ראשונה אי קדשה לעתיד או לא. דר' יוחנן סבר קדשה. ובכל דוכתא קי"ל כר' יוחנן לגבי ר"ל. גם כי שם אוקמוה לר' יוחנן כר' יהושע ור"ל כר' אליעזר, ובכל דוכתא קי"ל כר"י לגבי ר"א. וא"כ על כרחנו צריכים אנו לחלק בין קדושת מחיצות לקדושת הארץ לענין תרומות ומעשרות, עוד הכריע מהא דאמר ר' יוחנן [158] ג' נביאים עלו עמהם וכו' ואחד העיד להם שמקריבין אעפ"י שאין בית, מוכח דקדושה לא בטלה לכ"ע. עוד הכריח כן מהא דאמרינן בפ' ידועות הטומאה [159] בן בבל שעלה לארץ ישראל ונעלם ממנו מקום המקדש וכו' ומיירי בזה"ז וכאשר הכריחו בתוס' [160] דאי בזמן הבית ידועה חשובה כיון

[153] שם.
[154] שם ד"ה דכ"ע.
[155] ג' ע"ב.
[156] בהלכות א"י סי' רנ"ג הובא בסמ"ג מ"ע קל"ו ובר"ן פ"ק דשבועות.
[157] זבחים ק"ז ע"ב.
[158] זבחים ס"ב ע"א ובתוס' ד"ה אחד כתבו ראיה זו. וקצת צ"ע שלא הביא ראי' זו גם מהברייתא שם בשם ראב"י דמשנתו קב ונקי וע' רשב"ם ב"ב קל"ח ע"א דגם בברייתא שייך כלל זה.
[159] שם בשבועות י"ד ע"ב.
[160] שם ד"ה ונעלם. וגם המג"א או"ח סי' תקס"א הביא ראיה זו יעו"ש. ובאמת למ"ש הרמב"ם פי"א משגגות ה"ב וז"ל מי שלא ראה המקדש כו' יעו"ש ומשמע מדבריו דלא פי' כמ"ש התוס'. רק דמיירי אפי' בזמן הבית א"כ לשיטתו אין ראיה וכבר העירו בזה.

שהיה לו לישאל. אבל בזה"ז אין מצוי לישאל, מוכח דקדושה לא בטלה, גם באותו פ' [161] אמרו ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם וכו' מקדש שקדשתו קדושת עולם לא כ"ש. מוכח דקדושת מקדש לא בטלה. גם בעדיות [162] תנן אר"י שמעתי שמקריבין אעפ"י שאין בית ואוכלין קדק"ד בעזרה אעפ"י שאין מחיצה ואוכלין מע"ש בירושלים אעפ"י שאין חומה שקדושה ראשונה קדשה לעתיד והוא אשר הזכרתי בסמוך. וכיון דמייתי לה בעדיות ודאי דהלכתא היא. ומה שאמר סו"פ חלק [164] ופ' הזהב [163] דנפל מחיצות כתב בעל התרומה ז"ל דפליגי וסברא לא קדשה לעתיד ולא קי"ל הכי אלא דקדשה לעתיד לענין בית וקדושת ירושלים לאכול בתוכה מע"ש אעפ"י שנפלו מחיצות והנכנס שם בזה"ז חייב כרת ומעלה בחוץ בזה"ז חייב כרת דלא בטלה אלא לענין מעשרות וכדברי רבינו. וכתב הוא ז"ל [165] דמאשר לו חומה. ילפינן הכי לחלק בין קדושת הארץ לקדושת מחיצות [167] וטעם רבינו נכון ומקובל וכאשר דרשו ז"ל [166] והשימותי את מקדשיכם אעפ"י שהם שוממין בקדושתן הם עומדין, פי' דהוי לי' למיכתב ומקדשיכם אשומם. ומדכתיב והשימותי ובתר הכי כתב מקדשיכם מוכח שגם אחר שישומו יהיו בקדושתן [168] ויקראו מקדשיכם וכבר אמרו [169] שלא זזה שכינה מכותל מערבי לעולם:

וזה שעשה עזרא שתי תודות כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל הכי אמרינן בגמרא דשבועות [170] דנחמיה בן חכליה לזכר הוא דעביד, דאמרינן התם איתמר. ר"ה אמר בכל אלו תנן דקסבר קדושה ראשונה כו' ולעתיד לבא, ועזרא לזכר כו'. ומותיב רבא לר"נ כל שלא נעשה בכל אלו תנן, ודחיק תני באחת מאלו, משמע דפשטא דמתני' דבכל אלו וקסבר קדושה ראשונה כו' וקדשה לעתיד לבוא. ומשנה דעדיות נמי אמרינן דר"א ור"י תרווייהו ס"ל קדשה לעתיד לבא, ומר מה דשמע לי' קאמר כו' ותני חד אליבא דר' ישמעאל. א"נ רבי אליעזר בר רבי יוסף סבר נמי קדושה כו' וקדשה לעתיד לבוא. וסתם מתני' דפ"ק

[161] ט"ז ע"ב. אמנם צע"ק דכ"ה רק לפרש"י שם אבל לפי' התוס' שם ד"ה קדושתו נדחה ראיה זו והמהר"י קורקוס בעצמו הוכיח לעיל פ"א ה"ג דהרמב"ם ס"ל כפי' התוס'.

[162] פ"ח ה"ו.

[163] ב"מ נ"ג ע"ב.

[164] סנהדרין קי"ג ע"א.

[165] כוונתו י"ל דרק לדעת בעל התרומה ילפינן משם. אבל הרמב"ם דס"ל בפי"ב משמיטה הט"ז דנתבטלה קדושת בתי ערי חומה בחורבן הבית. והא דס"ל שם בהט"ו כר"א בר' יוסי דדריש אשר לו חומה היינו רק כגון שבזמן הבית חרבה חומתה וכמ"ש הכ"מ שם. א"כ לשיטתו לא שמעינן משם דלא בטלה קדושת מחיצות.

[166] מגילה כ"ח ע"ב.

[167] כ"כ גם התוס' יבמות פ"ב ע"ב ובר"ש פ"ו משביעית מ"א.

[168] כ"כ גם התיו"ט שם פ"ג מ"ג ובתוס' רע"א שם בשם מהרי"ט ח"א סי' קכ"ג כתב עוד טעם.

[169] מד"ר שה"ש עה"כ הנה זה עומד אחר כותלנו - וע' שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרמ"ח.

[170] ט"ז ע"א.

דמגילה [172] ופ' בתרא דזבחים [171] באו ירושלים נאסרו הבמות ולא היה להם עוד היתר והיא היתה נחלה. ולהכי נקראת ירושלים נחלה לקיים קדושתה ועמידתה לעולם. וע"ז אמר הנביא ונחלתו לא יעזוב וגו'. וכתב רבינו בפי' המשניות בעדיות [173] מן העיקרים הברורים דקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא. ורצוני לומר בקדושתה הראשונה שקידשה שלמה המלך ע"ה, ובמקדש בלבד הכל מודים בו. אבל בקדושת שאר ארץ ישראל יש בו מחלוקת. ואנו סומכים בזה על קדושת עזרא וכו'. ומ"ש ובמקדש בלבד, לאו דוקא אלא ה"ה לכל ירושלים, אלא לפי שהי' אוכלים שם קדשים ומעשר שני קרי לי' מקדש. [174] וא"ת הא ר"נ דפליג עליה דר"ה בפ"ב דשבועות וס"ל דלא קידשה לע"ל ועזרא קדושי קדיש, מוקי נפשי' כתנא דבי רבי ישמעאל בר רבי יוסי. ואיך אמר הכל מודים בו. וי"ל דר"נ אמר הכי, אבל אנן לא ס"ל הכי אלא אמרינן דרבי ישמעאל ב"ר יוסי לא אמרה אלא בשאר עירות, והכי משמע מדקתני למה מנו חכמים את אלו, כשעלו בני הגולה מצאו את אלו וקדשים, אבל ראשונות בטלו משבטלה הארץ. ואע"ג דהוי מצי למימר דר"י ב"ר יוסי בשאר עירות איירי מ"מ ניחא לי' לאשכוחי תנא דקאי ר"נ כוותי', אבל לא ס"ל הכי וא"ת כיון דרבינו סובר דלא פליגי בקדושת ירושלים, מאי כתב הכא, ולמה אני אומר דמקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד, והלא הכל מודים בו כאשר כתב בפי' המשנה, והנכון בזה. דה"ק כיון דפסקנו דבשאר עירות לא קדשה לע"ל. הוי לך למיפסק נמי הכי כר"נ וכתנא דקאי כוותיה:

ובמה נתקדשה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל וא"ת דבגמרא מז* אמרינן דדוד קדשה דאמרינן בפ"ב דזבחים מאי קא מבעי' לי' כי קדיש דוד רצפה העליונה קדיש, או דילמא עד לארעות תהומא קדיש. והכי אמרינן בירושלמי שבועות דוד זה מלך גד זה נביא. וי"ל דכיון דשלמה בנאו הוי כאלו הוא קדשו. א"נ דוד קדיש המקום ושלמה קדש הבנין ואת ירושלים:

הלכה טו

לפיכך מקריבין כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל היינו מתני' דעדיות דמייתינן לעיל:

[171] קי"ב ע"ב.
[172] **י'** ע"א.
[173] פ"ח מ"ו.
[174] צ"ע שלא הביא שכ"כ הרמב"ם בפה"מ ר"ה פ"ד מ"א דמקדש תקרא ירושלים כולה. וע' בזה בתיו"ט פ"א דשקלים מ"ג.מז*) זבחים כ"ד ע"א ובקושית הרדב"ז ע' תוס' שם ד"ה הואיל מ"ש ע"ז.

הלכה טז

לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל ואני תמה על מ"ש בהשגות אמר אברהם סברת עצמו הוא זו ולא ידעתי מאין לו וכו'. והלא כמה סתמא איכא דס"ל הכי וסוגיא דשבועות כולה הכי, ולפיכך אני אומר שלא אמר כן על הדין שכתב רבינו דפשיטא להראב"ד ז"ל דהוי פלוגתא דתנאי, אלא על הטעם שכתב לפי שקדושת המקדש וכו' אמר כי סברת עצמו הוא. ואם ע"ז השיג. טעמו ז"ל מפורש דכתיב והשימותי את מקדשיכם וגו'. ואפשר שעל הדין עצמו השיגו, דמנין לו לפסוק הכי כיון דלא נתפרש בתלמוד, ור"נ נמי אית לי' איפכא. וטעמו של רבינו ז"ל מבואר ממ"ש למעלה, ומה שהקשה ז"ל דכמה משניות איכא, אם אין מקדש ירקב. ולפי מה שהבין בדברי הרב ז"ל תמהני למה לא השיג עליו ממ"ש בפ"ב דמעשר שני [175] וז"ל ונוהג בפני הבית ושלא בפני הבית, אבל אינו נאכל בירושלים אלא בפני הבית שנאמר מעשר דגנך וגו' מפי השמועה למדו כו' ע"כ. אלא ענין מ"ש הכא ואוכלין קדק"ל ומע"ש בירושלים כגון דנפל מחיצות ירושלים, אבל הבית קיים. וזה שכתב אעפ"י שאין שם חומה, היינו חומת העיר. הילכך כל מקום שתמצא ירקבו. לענין מע"ש או לענין נטע רבעי בדיני המעשר, היינו משום שאין שם בית, אבל אם הי' הבית קיים, אעפ"י שאין חומת העיר במקומה, מעלין שם מע"ש ונטע רבעי ואוכלין שם. [176] וזה נ"ל ברור בדעת רבינו ז"ל. ומ"ש הראב"ד ז"ל ולא עוד אלא שאני אומר שאפילו לר' יוסי וכו', אם נגלה אליו הדבר בסוד ה' ליראיו אני מאמין, אבל לא הייתי סומך על עצמי ליכנס למקדש ואפילו היה נגלה אלי כי הייתי אומר לא בשמים הוא, ומידי פלוגתא לא נפיק, כי הטעם שכתב הוא ז"ל שהיה יודע עזרא וכו' לא ירדתי לסודו. מה היה מעכב זה לענין שלא יקדש את הבית ואת ירושלים, והלא לעתיד יוסיפו על העיר ועל העזרות כפי מה שירצו, והלא טוב הוא שתחול קדושה על קדושה לכבוד ולתפארת עולמים. ותו קשיא לי כי לדעתו ז"ל קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד ובטלה, וגם קדושת עזרא לא קדשה, נמצא כל הקרבנות שהקריבו בבית שני לא היו כקדושת בית אלא כבמות ציבור בעלמא, שהרי המקום בטלה קדושתו. ותו אי ס"ל בכל אלו תנן. ומה שעשה עזרא לזכר בעלמא. א"כ קדושה ראשונה קדשה לשעתה ולעתיד והיינו כר"ה ואמאי השיג על הרב. ואי ס"ל כר"נ דאמר לא קדשה לעתיד, הא אמרינן בהדיא דעזרא קדושי קדיש אע"ג דלא הוי או"ת. ותו מה שעשה עזרא מעשה בטל היה דאפילו זכר לא היה, כיון שאין שם קדושה. וצריך

[175] ה"א.
[176] במג"א שם סי' תקס"א סק"ב ובמל"מ כאן כ"כ.

לתרץ לדעת הראב"ד ז"ל דלעולם עזרא קדושי קדיש כדאמר ר"נ. את כל א"י ואת ירושלים והמקדש, אלא שכל א"י קדש לשעתה ולעתיד לבוא, אבל ירושלים ומקדש קדיש אותם כל זמן שיעמדו ולא יותר וכמו שאמרו כן בפירוש. [177] דאי מן הסתם כמו שנתקדשה א"י לעתיד כ"ש ירושלים והמקדש, אלא בפי' אמרו שלא תקדש העיר והמקדש לעתיד. [178] והשתא ניחא שהקריבו בקדושת בית, והיה יכול להשיג עליו למעלה בשאמר באורים ותומים. שהרי בימי עזרא לא היו אלא נטר עד לבסוף. וכל זה דוחק על דוחק שנניח כמה משניות סתמיות ונפסוק כר' ישמעאל ב"ר יוסי. ואע"ג דתשכח תנאים אחרים דס"ל כר' ישמעאל לא נסמוך עליהם. ובסוגית שבועות לא משכח תלמודא תנא דקאי כר"נ אלא ר' ישמעאל. ועוד דוחק אחר. שיקדש עזרא. כל א"י לעתיד, ולא את ירושלים והמקדש מבלי טעם. כי גם הראב"ד ז"ל לא סמך אלא על הסוד שנגלה אליו. ואנו לא זכינו לפתרונו. ולפיכך סמכנו על שיטת רבינו שהוא הנכונה ותו לא מידי:

וכיון שעלה עזרא כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל פי' וקדש את שאר הארץ דאלו מקדש וירושלים בקדושה קמייתא קיימי, וזכר בעלמא הוא דעביד, ופסק כר' יוסי נג) דאמר קדושה שני' קדשה לשעתה ולעתיד. נמצא דירושלים יש בו שתי קדושת קדושת שלמה וקדושת עזרא בחזקה:

פרק ז

הלכה א

מצות עשה ליראה מן המקדש כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל זה מבואר בכתוב ובפ"ק דיבמות [180] ובפ' הרואה: [179]

[177] צ"ע ממ"ש התוס' והרא"ש מגילה כ"ח ע"ב בהא דבתי כנסיות של בבל על תנאי הן עשוין ולא מהני תנאי רק בחורבנן. ובשל א"י ל"מ תנאי כלל שקדושתן קיימת לעולם יעו"ש ובב"י וב"ח או"ח סי' קנ"ג דל"מ תנאי על בהכ"נ שיוקדש רק לזמן. וקצת אפ"ל עפ"ד ירושלמי שביעית פ"ו ה"א מה ביאתן בימי יהושע כו' אף ביאתן בימי עזרא פטורין היו ונתחייבו ממה נתחייבו ר"י ב"ח אמר מד"ת כו' אר"א מאליהן קבלו עליהן את המעשרות כו' יעו"ש ובתוס' יבמות פ"ב ע"ב ד"ה ירושה. ובר"ש שם בשביעית וז"ל ונפ"מ דלר"י דקדושה במצות הקב"ה קיימת אף בזה"ז אע"פ שחרב הבית אבל לר"א דאמר מאליהן קבלו בטלה עכשיו קדושת הארץ דמסתמא לא הי' בלבן אלא בזמן שהבית קיים הואיל והדבר תלוי בהן יעו"ש, וא"כ הא אמרי' שם בירושלמי מה מקיים ר"א ואת בכורות וגו' מכיון שקבלו עליהן דברים שלא היו מחויבין עליהן אף דברים שהיו מחויבין עליהן העלה עליהן כאלו מאליהן קבלו עליהן כו' יעוש"ה. ומבואר דאף דברים שהי' מחויבין במצות השי"ת חשוב כאלו קבלו מאליהן ולא מחויבין בהם. ולהר"ש כיון שהדבר תלוי בהן שפיר יכולין להתנות שיחול הקדושה רק לזמן שהבית קיים. וא"ש דברי הרדב"ז.

[178] מזה י"ל ראי' למ"ש המג"א או"ח סי' קנ"א ס"ק י"ב וע' ח"ס או"ח סי' ל' בזה.נג) יבמות פ"ב ע"ב.

[179] ברכות נ"ד ע"א.

[180] ו' ע"ב.

ולא מן המקדש אתה ירא כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל גז"ש כדי שלא יאמר אדם מה יראה שייך מן העצים או מן האבנים. לכך אמרו שאין אתה ירא אלא ממי שצוה על יראתו:

הלכה ב

ולא יעשה קפנדריא ג) כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל זו היא קפנדריא הנזכר במשנה [181] והוא לשון נוטריקון אדמקיפנא אדרי איעול בהא כלומר במקום שאקיף שורת הבתים אכנס מכאן לקצר הדרך:

ד) בברכות שם ובדף ס"ב ע"ב ובמגילה כ"ט ע"א.

הלכה ג

וכל הנכנסים להר הבית כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל שם משנה בפ"ב דמדות כלשון רבינו וה"פ אם נכנס משער שושן ופניו למערב נמצא לימינו שער טדי ולשמאלו שער חולדה, לא ילך דרך שער חולדה שהוא לשמאלו, אלא ילך דרך שער טדי שהוא לימינו. וכן תקיש לכל הנכנס על שער מהשערים וזהו מורא למקדש שכל פינות שהוא פונה לא יהו אלא לימין:

הלכה ד

כל שהשלים העבודה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל כ"ז מבואר וכן אמרו [182] בתלמוד הנפטר מרבו:

ומהלך בנחת על צדו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פי' שאם ירא ללכת לאחוריו שמא יכשל ילך על צדו:

וכל זה לירא מן המקדש כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל אעפ"י שאין הר הבית בכלל המקדש וכדברינו לעיל: [183]

---

[181] ג) ברמב"ם שלפנינו הגירסא ולא יעשה הר הבית דרך שיכנס מפתח זו ויצא כו'.

[182] יומא נ"ג ע"א.

[183] לעיל פ"א הי"ב וכ"ה בתיו"ט פ"א דחגיגה ובטו"א ר"ה כ"ט. ואפ"ל דסובר הרדב"ז כשיטת המאירי יבמות ו' ע"ב וז"ל מיראת המקדש ר"ל מפתח העזרה ולפנים הוא מה"ת ואותה ששנינו בהר הבית מדברי סופרים. וכ"כ שם בפסקיו מה"ת הר הבית מותר בכך שהרי מחנה לויה הוא ואין קרויה מקדש כו' ומד"ס אף הר הבית בכלל זה. וע' ברדב"ז לקמן ה"י דהא דתניא לא יעשה אדם תבנית היכל כו' הוא מכלל מורא המקדש וכ"כ החינוך מ' רנ"ד ובמנ"ח העיר דמדנקיט הגמ' רק תבנית היכל אולם עזרה משמע דתבנית הר הבית וחיל מותר. והא מורא המקדש שייך גם בהר הבית יעו"ש כן הקשה בס' הר המריה בהא דשבת ס"ו ע"ב סמוכים שלו כו' ונכנסים בהם בעזרה כו' דאמאי לא נקיט גם הר הבית, ובזה י"ל דנקיט מה דאסור מה"ת. אמנם בספרי פ' תצא פ' רנ"ח אמרי' והי' מחניך קדוש שלא יכנס אדם להר הבית במקלו ובמנעלו כו' יעו"ש וא"כ משמע דגם דהר הבית דלא נקרא מקדש ואינו בכלל ומקדשי תיראו מ"מ ילפי' הר הבית ממחניך קדוש. ודריש מחניך ב' מחנות מחנה שכינה ומחנה לויה.

הלכה ה

לא יקיל אדם את ראשו כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל ואע"ג שהוא חוץ להר הבית אסור מפני שהוא מכוון וכו':

וכל הנכנס לעזרה ילך בנחת כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל לא מצאתיו ודבר נכון בטעמו הוא ובהשגות כתב א"א פי' שלא ילך דרך הדיוטות. וכבר כתב רבינו טעם ההליכה בנחת שהוא דרך מורא וכבוד:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב שלא ילך לא בדרך הדיוטות ולא כדרך גסי הרוח אלא בנחת שנאמר בבית אלקים נהלך ברגש ומזה הפסוק למדו דמפיסין וחוזרין ומפיסין דאמרינן בפ"ב דיומא למה מפיסין וחוזרין ומפיסין אמר ר' יוחנן כדי להרגיש את כל העזרה שנאמר אשר יחדיו נמתיק סוד בבית אלקים נהלך ברגש ותנן ד' פייסות היה שם כו':

הלכה ו

ואסור לכל אדם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, יומא פ"ב [185] ובסוטה פ' אלו נאמרים [184] וכ' שם בתוס' שעיקר מקומו בתוס' דסנהדרין פ' כ"ג:

הלכה ז

אעפ"י שהמקדש כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל זה מבואר מדכתיב והשימותי את מקדשיכם. אעפ"י שהם שוממים כו' ועוד מדכתיב את שבתותי תשמורו וכו' וא"ת תרי קראי למ"ל. [186] וי"ל חדא לכניסה וחדא למורא:

הלכה ח

בזמן שהיה בית המקדש קיים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל זה מבואר בפ' הרואה [187] והוא מכלל מורא המקדש:

הלכה ט

אסור לאדם וכו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. גז"ש וכתב רבינו לעולם אפילו בזמן שאין שכינה. וכתב בכל מקום כלומר אפילו יהיה גדר ואפילו במקום רחוק וכר"ע שסובר כן. ודלא כמאן [188] דמצריך בהא נמי רואה ושכינה ושאין גדר משום דאשכחן אמוראי דעבדי כר"ע גם ר' יהושע ובן עזאי הכי ס"ל. ודין השינה פ"ק דברכות [189] וכ' בתוס' דדוקא בשישן עם אשתו ומשום תשמיש שהוא גנאי אבל לבדו לית לן בה. אבל רבינו

[184] מ' ע"ב תוד"ה והאמר.
[185] כ"ה ע"א.
[186] כן הקשה בטו"א מגילה כ"ח ע"א ובערוך לנר יבמות ו' ע"ב כוון לתי' הרדב"ז.
[187] ברכות ס"א ע"ב.
[188] הוא ביראים סי' שכ"ד וע' סמ"ג סי' קס"ד.
[189] ה' ע"ב תוד"ה כל.

נראה שאינו מחלק, [191] גם בדין הפנאה כתבו [190] שאם יש גדר מותר ואין זה דעת רבינו כאשר כתבתי:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב אפילו בזמן שהבית חרב ואפילו בחו"ל, וא"ת בשלמא אם רגליו למערב ניחא מפני שההיכל למערב ושכינה למערב אבל אם ראשו למערב ורגליו למזרח אמאי לא. [192] וי"ל כיון שהוא ישן בין מזרח למערב אם יפיח או ישמש מטתו הרי הוא כנגד המערב ואסור. הא למדת דאפילו אין אשתו עמו אסור ומזה הטעם לא יפנה למערב ולא למזרח מפני שהוא כנגד המערב:

וכל המטיל מים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל דברי רבינו צריכים יישוב דהא אדרבא איפכא מסתברא שהמטיל מים יחזור אחוריו לקדש שיהא פירועו לצד חוץ ולא לצד הקדש [193] וכן מצאתי בתוספ' דמגילה פ"ג וכל המטיל מים מן הצופים ולפנים ישב ואחוריו כלפי הקדש משמע דאזלינן בתר פירועו ובירושלמי פ' הרואה [194] תני המטיל מים הופך פניו לצפון המיסך רגליו הופך פניו לדרום, משמע דאזיל בתר פירוע, וחולק כבוד לדרום שהוא הימין [195] וגם רבינו לא חלק בין צפון לדרום אלא כתב סתם יסליק הקדש לצדדין ולא מפליג בין פניו לצפון או לדרום לא במסיך ולא במטיל מים. ובזה י"ל שרבינו סומך על התלמוד שלנו שלא חלקו בין צפון לדרום. [196] אלא סתם אמרו אין נפנין מזרח ומערב אלא צפון ודרום. ומזרח ומערב היינו בכל גוונא וכן צפון ודרום בכל גוונא שרי. ובירושלמי נמי אמרו אח"כ תני המסיך את רגליו לא יתן פניו למזרח ואחוריו למערב אלא לצדדין. מוכח בהדיא דלא מפליג בין צפון לדרום. וה"ה למטיל מים דמ"ש. אבל מ"מ תוספ' דמגילה שכתבתי דאזלא בתר פירוע קשה דהוא איפכא מדברי רבינו, ומה שנ"ל לומר שרבינו היה גורס בתוספ' ישב ופניו כלפי הקדש [197] דלא חייש לפרוע כלל אלא לעולם לא יחזור אחוריו לקדש, ואפשר היה לפרש בדברי רבינו דלרבותא נקט ישב ופניו כלפי הקדש ולא חייש לפירוע כלל אלא לעולם לא יחזור אחוריו לקדש, ואפשר היה לפרש שדברי רבינו דלרבותא נקט ישב ופניו כלפי הקדש וכ"ש אחוריו אלא דודאי לישנא לא משמע הכי כלל לא לשון רבינו ולא לישנא דתוספ' שאמרו שם

[190] שם בברכות ס"א ע"ב תוד"ה ר"ע.
[191] וכ"כ הב"י או"ח סי' ג'.
[192] ע' מג"א או"ח שם סי' ג' סק"ה ובשע"ת שם.
[193] הכ"מ כתב דט"ס ברמב"ם וצ"ל לא ישב ופניו כלפי הקדש כו'.
[194] ברכות פ"ט ה"ה.
[195] כן פי' גם הב"י באו"ח סי' ג' ובפי' החרדים שם.
[196] כ"כ גם הב"י שם וע' פנים מאירות זבחים ס"ב ע"ב שהוכיח גם מגמ' דידן שם דצריך לפנות דוקא פניו לדרום ואחוריו לצפון. ובמג"א או"ח שם כ"כ לדינא בשם היכל הקדש.
[197] ע' ב"י וב"ח וד"מ ובהגהות הגר"א שם באריכות בכ"ז.

אמר ר' יוסי בד"א מן הצופין ולפנים אבל מן הצופין ולחוץ אין צריך. מוכח דאחוריו כלפי קדש בדוקא קתני לה שצריך להיות כן מן הצופין ולפנים. וזה פשוט. אלא ודאי גירסא אחרת היה לרבינו בתוספ'. ובאמת דרישא דתוספ' משמע דאינה מדיוקת שאמרו שם המיסך את רגליו ופניו כלפי העם, ומשמע דאחוריו כלפי הקדש ואמאי שרי אחוריו ופרוע כלפי הקדש. ותו היינו סיפא נמי דהכי קאמרה אחוריו כלפי הקדש. ולמה ברישא אמרו פניו כלפי העם ובסיפא שינו ואמרו אחוריו כלפי קדש, אלא ודאי לא דייקי ההוא תוספ'. ולכך רבינו לא סמך על אותה גירסא. אלא דלעולם לפירוש לא חיישינן אלא שלא יהיה אחוריו לקדש וגריס בסיפא פניו כלפי הקדש כנ"ל:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב וכל המטיל כו' והכי עדיף טפי ממה שיחזור אחוריו כלפי ההיכל דכתיב ואחוריהם אל היכל ה'. ומ"מ צריך שישב ויכסה את ערותו ולא יגלה כנגד קדש הקדשים:

הלכה י

ואסור לאדם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, ע"ז בפ' כל הצלמים [199] ומנחות פ' הקומץ [198] ונקיט אכסדרה תבנית אולם לפי שהיה פרוץ במלואו. וכן הוא אכסדרה שאין לה אלא ג' מחיצות וכבר נתבאר זה:

או מנורה שאינה של מתכת כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל וטעמא שאין עושין במקדש מנורה אלא של מתכת דתניא לא יעשה אדם בית תבנית היכל כו' אבל עושה הוא של חמשה או ששה ושל שמונה, אבל של שבעה לא יעשה ואפילו משאר מיני מתכת ר"י בר"י אומר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו בית חשמונאי. אמרו לו משם ראיה שפודין של ברזל היו וחיפום בבעץ, העשירו עשאום של כסף כו' כדאיתא בפ' הקומץ,

[198] כ"ח ע"ב.
[199] מ"ג ע"א.
[200] שם.
[201] כ"כ החינוך מצוה רנ"ד ובמנ"ח כוון להוכיח כן מהרמב"ם כאן ושם ובמצוה ל"ט הניח בצ"ע דמנ"ל להרמב"ם והחינוך דהוא רק משום עשה ומקדשי תיראו דהא בגמ' משמע דהאיסור הוא מלאו דלא תעשון אתי וגו'. יעו"ש. ואפ"ל להוכיח שיטתם מירושלמי פ"א דמגילה הי"א אנטונינוס שאל לרבי כו' מהו לעשות לו קטורת א"ל חסר בה אחת מהסימנים. לא כן תני לא תעשו לכם כו' אבל עושים הם אחרים לכם יעו"ש ובס' טל תורה שם תמה איך ס"ד דב"נ מוזהר על עשיית קטורת ולמ"ל קרא להתיר. והנה למ"ש הרדב"ז כאן דעשיית קטורת במתכונתה הוא בכלל האיסור דבית תבנית היכל. ולדעת הרמב"ם פ"ט ממלכים דגם ב"נ מוזהר על הצורות דהאיסור הוא מלא תעשון אתי וגו'. וע' במנ"ח וט"ת שם בע"ז מ"ג מ"ש בטעם הדבר דב"נ מוזהר בלאו דלא תעשון אתי יעוש"ה. ומעתה אם נאמר דאיסור בית תבנית היכל וגם קטורת במתכונתה בכלל זה, הוא מלא תעשון אתי, א"כ שפיר ס"ד דירושלמי דב"נ מוזהר בעשיית קטורת ולכך הוצרך ללמוד מקרא דאחרים עושין לכם. והכוונה דהאיסור אינו מלא תעשון אתו רק בעשה דמקדשי תיראו כדעת הרמב"ם וחינוך. וע"ז ב"נ לא מוזהר. וע' בט"ת שם מ"ש בשאלת אנטונינוס מהו לעשות מזבח כעי"ז ולדברינו ב' השאלות הם בסוג אחד.

[200] וכ"ז מכלל מורא המקדש [201] שלא ישתמש בשרביטו של מלך. וזה טעם בקטורת שלא במתכונתו:

הלכה יא

שלש מחנות כו'. כתב מוהר"י קורקוס ז"ל, תוספ' בכלים פ"א וספרי פ' נשא. ומבואר במקומות הרבה בתלמוד:

הלכה יב

כל ארץ ישראל כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל הכל בכלים פ"א עשר קדושות הן. א"י מקודשת מכל הארצות כו' עירות המוקפות חומה כו' לפנים מן החומה כו' הר הבית כו' החיל כו' עזרת נשים כו' עזרת ישראל כו' עזרת כהנים כו' בין האולם ולמזבח כו' ההיכל כו' בית קדשי הקדשים כו'. וקשיא לי על משנה זו דהא י"א קדושת הן. ונראה שרבינו רצה לתרץ קושיא זו. בסדור לשונו שכתב תחילה א"י מקודשת מכל הארצות כו' ואח"כ כתב עשר קדושות הן בא"י זו למעלה מזו, כו'. ואינו כן סדר המשנה כאשר כתבתי כי בתחילה אמרו עשר קדושות הן, ואח"כ אמרו א"י מקודשת כו'. ונראה שדעת רבינו לומר שהקדושה שיש בכל א"י יותר על חו"ל אינו מן המנין כי העשר שהוא מונה הם בא"י, זו למעלה מזו. ואילו קדושת א"י על שאר ארצות אינה למעלה מקדושה אחרת בא"י, ואין מנין העשר מתחיל אלא מעירות המוקפות חומה, שהוא למעלה מקדושת שאר א"י אבל שאר א"י הוא תחילת הקדושות ואינה למעלה מקדושה אחרת. [202] וזהו עשר קדושות זו למעלה מזו, שכתב רבינו. ומ"מ במשנה לא אמרו לשון זה, וא"כ אכתי לא ניחא שפיר לשון דמתני' דקתני עשר קדושות הן כו' ומני י"א קדושות. ושוב ראיתי לרבינו בפי' המשנה שהרגיש בקושיא זו וכתב דמתני' דקתני עשר קדושות אתיא כר' יוסי דאמר שם במשנה שקדושת בין האולם והמזבח שוה לקדושת ההיכל. ולדבריו קדושה אחת הם.

[202] בזה אפ"ל מה דבמד"ר פ' נשא פ"ז הובא מתני' דפ"ק דכלים ושם הגירסא א"י מקודשת מכל ארצות כו' שמביאין ממנה העומד כו' ארץ כנען מקודשת מעבר הירדן כו' כשרה לבית השכינה ואין עבר הירדן כשר לבית השכינה כו' והרד"ל שם הביא כן מספ"ז והתשב"ץ ח"ג סי' ר' שהטעם דכתיב ביהושע כ"ב אם טמאה ארץ אחוזתכם יעו"ש וברש"ש. ולכאורה מדוע לא חשב הרמב"ם מעלה זו דארץ כנען על עה"י. ובדברי המהר"י קורקוס דלא חשב הרמב"ם מעלת א"י משום דא"י תחלת הקדושות ואינה למעלה מקדושה אחרת א"ש היטב. דכבר ביאר בתשב"ץ שם דבכלל א"י תרי עניני הם. קדושת שכינה וקדושת מצוה ועבר הירדן אף דהוי כא"י מ"מ אין נוהג בו רק קדושת מצוה ולכך צריך קרא בספרי פ' שופטים לרבות עה"י לעגלה ערופה דבאה לכפר על סילוק השכינה וכן מצות ישיבת א"י דהוא משום קדושת שכינה ל"ש בעה"י יעוש"ה. א"כ שפיר לא חישב הרמב"ם מעלת ארץ כנען על עה"י. דהא ארץ כנען הוא תחלת הקדושות של שכינה ואינה למעלה מעה"י שהוא רק קדושת מצוה. ואם באנו לחשוב מעלת כנען על עה"י. הי' צריך לחשוב גם מעלת כלל א"י על חו"ל דשייך גם בה מעלת מצות. אבל במד"ר דחשב גם מעלת כלל א"י דהוא מעלות קדושות מצוה שפיר חשב גם מעלת כנען דכשרה לבית השכינה כלומר קדושת שכינה על עבר הירדן דאין כשר לבית השכינה היינו דאינה רק קדושת מצוה. ויש קצת לסייע דברינו מלשון ר"ה גאון שמביא המהר"י קורקוס דשאר קדושות יש כבוד למקום בהם כו' ואין בסתם א"י קדושה זו כו'. ודו"ק.

ובזה הם עשר ותו לא. וכאן כתב רבינו מנין העשר אפילו לרבנן דקי"ל כוותייהו וכאשר ביארתי לשונו, עוד ראיתי להערוך ערך עשר שכתב שקושיא זו נשאלה לרבינו האי גאון ז"ל והשיב ז"ל א"י אינה חשובה מן הקדושות לפי שבשאר קדושות יש כבוד למקום בהם, שמונעים מהם קצת טומאה, או שמונעים ממנו קצת בני אדם מלכנס אליו. ואין בסתם א"י קדושה זו. והבאת בכורים ושתי הלחם ועומר אינם בקדושות הללו, ועשר קדושות בא"י הם. וסדר א' הם כל אחת כתורתה, ואפשר שגם זה דעת רבינו:

ומה היתה קדושתה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. פ' כל קרבנות הציבור [203] נתבאר דשתהל"ח מדכתיב ממושבותיכם ולא מחו"ל. ועומר דכתיב כי תבואו אל הארץ, וביכורים יליף להו בפ' המוכר את הספינה [204] מדכתיב אשר תביא מארצך למיעוטי חו"ל. כאשר נתבאר בהלכות ביכורים: [205]

הלכה יג

עירות המוקפות חומה כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. לשון המשנה בכלים [206] כך הוא עירות המוקפות חומה מקודשת שמשלחין מתוכן את המצורעים ומסבבין לתוכה מת עד שירצו. יצא אין מחזירין אותו. וכתב רבינו שמשון ז"ל בפסחים פ' אלו דברים [207] ילפינן שהמצורע משתלח חוץ לג' מחנות. ובספרא פ' נשא אמרו וקדש יהושע עירות המוקפות חומה בקדושת מחנה ישראל וגבי נגעי בתים דרשו פ' זאת תהיה. והשליכו אותם אל מחוץ לעיר אותם חוץ לכל העיר ולא אדם חוץ לכל עיר, אלא חוץ לעירות המקופות חומה ומסבבין לתוכן מת מותר לנשאו בעיר ממקום למקום. יצא אין מחזירין אותו, מדרבנן, דמדאורייתא שרי אפילו במחנה לוי' כדתניא בפ' אלו דברים [208] ופ' היה נוטל [209] טמא מת מותר להכנס במחנה לוי', ולא טמא מת לבד אלא אפילו מת עצמו, עכ"ל. ובהשגות א"א לשון המשנה ומסבבין כו' והוא על דרך פי' ר"ש ז"ל שכתבתי, אלא שלא כתב דלהרבות בכבודו נושאים אותו ממקום למקום, ואפשר דלקברו קאמר. ועד שירצו היינו עד מקום שירצו לקוברו בו. [210] ורבינו כתב בפי' המשנה וז"ל. ר"ל עד שירצו

[203] מנחות פ"ג ע"ב.
[204] ב"ב פ"א ע"א.
[205] פ"ב ה"א.
[206] סופ"ק.
[207] ס"ז ע"א.
[208] בפסחים שם.
[209] סוטה כ' ע"ב.
[210] ע' ברע"ב שם וז"ל מותר לנשאו ממקום למקום עד מקום שירצו טובי העיר לקברו שם כו'. ונראה שהוא לשון ופי' הר"ש רק הרע"ב מוסיף ביאר דלקברו קאמר. וע' באלי' רבא להגר"א וז"ל מסבבין ממקום למקום בתוך העיר ואינו קונה מקומו אבל יצא כו' שאין מחזירין טומאה לעיר כו' יעו"ש והיינו דאפשר הי' לומר דכמו בשיצא

אנשי המדינה בכלל או שבעה טובי העיר כמו שביארנו במגילה שאם ירצו לקוברו במקום מהמדינה יוכלו לקוברו. וכאשר יצא המת מהמדינה אין להם להחזירו למדינה לקוברו שם שהטומאות שרחקו מהמדינה ויצאו ממנה אין מחזירין אליה, וביאור דבריו שכיון שבמשנה אמרו סתם עד שירצו, ולא ביארו ברצון מי הדבר תלוי. נראה שסמכו על מה שנתבאר במק"א שעניני המדינה תלוי ברצונם היינו שבעה טובי העיר או כל בני העיר, אם אין שם שבעה טובי העיר. ולשיטת רבינו ניחא שפיר טפי. יצא אין מחזירין אותו, דמסתמא לקוברו הוא שמחזירין אותו, דוק מינה הא קודם שיצא קוברין אותו שם והיינו רישא. ומ"מ לשון ומסבבין המת בתוכן, כדברי הר"א ז"ל מוכח טפי:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב בהשגות א"א כו' ואיברא דהכי תנן אלא דקשיא וכי אם רצו קרוביו לסבבו שבוע אחד צייתו להו והלא מרבים את הטומאה, ותו קשה אם היה קבר אבותיו בעיר אמאי לא יקבר במקומו. ובשלמא כשיצא כיון שנתרחקה הטומאה מהעיר אין מחזירין אותה לתוכה, אבל אם עדיין לא יצא ורצו בני העיר הכל תלוי בדעתם. ותו דקתני סיפא ואם יצא אין מחזירין אותו, ואם אין קוברין בה, פשיטא דאין מחזירין, וי"ל בזו דה"ק. אם יצא אין מחזירין אותו אפילו לסבבו בעיר, ומ"מ קשה לדברי רבינו דהכי הוי' לי' למיתני. אין קוברין את המת עד שירצו. ויש לומר דתרתי קתני מסבבין וקוברין עד שירצו אנשי העיר. ואין הדבר תלוי בקרובי המת. כיון דאיכא ניזק לרבים [211]

רצו בני העיר כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל למד זה רבינו מהדין שכתב בסמוך קבר שהקיפתו כו' והוא במס' שמחות פ' אחרון:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב תניא באבל רבתי [212] כל הקברות מתפנים. אמרו לר"ע מעשה בקבר חולדה שהיה בירושלים ולא נגע בה אדם מעולם, א"ל משם ראי' מחילה היתה עשויה לה ומוציאה את הטומאה לנחל קדרון, ומשמע דלא קי"ל כטעמיה דר"ע, אלא משום כבוד הנביא או המלך, תדע שהרי קברי מלכות בית דוד לא מצינו שיהיה להם מחילות [213] ולא תלוי טעמא בברייתא אלא שהיו מימות נביאים ראשונים כדלקמן וזהו שכתב הרב ז"ל חוץ מנביא או מלך, ומשמע בכל מקום שיהיה:

אין מחזירין ה"ה דאין מסבבין שלא להשהות ולהרבות הטומאה. וקנה מקומו קמ"ל וכן יפרש הרמב"ם ע' בהר המוריה. ובזה י"ל במ"ש המהר"י קורקוס בסו"ד דלשון ומסבבין כו' כדברי הר"א ז"ל מוכח טפי. וא"ש.

[211] לד) ע' סנהדרין מ"ז ע"ב קבר המזיק לרבים כו'.

[212] מס' שמחות פי"ד.

[213] ע' בתוספתא ספ"ק דב"ב א"ל והלא קבר בית דוד וקבר חולדה הנביאה היו בירושלים ולא נגע בה אדם מעולם א"ל משם ראי' מחילה היתה להן כו'. יעו"ש דגם קברי בית דוד מחילה הי' להם. וצ"ע.

הלכה יד

ואלו דברים נאמרו בירושלים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל פ' מרובה [214] עשרה דברים נאמרו בירושלים, ולפי שיש יותר שלא נמנו שם לא הזכיר הרב ז"ל מנין:

אין מלינים בה את המת כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל ואפילו לכבודו [215]

ואין משכירים בתוכה בתים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל נתבאר בברייתא פ' בני העיר [217] וביומא פ"א [216] תניא ירושלים אין משכירין בה בתים לפי שאינה שלהם. וכתב רש"י ז"ל אין משכירין בעלי בתים את בתיהם לעולי רגלים, אלא בחנם נותנם אותם להם ונכנסים בתוכם עכ"ל. ועכשיו בזה"ז אין נוהגים כן, וראיתי מי שנתן טעם לזה מפני ששם אמרו הילכך עורות קדשים אין לוקחים אותם הבעלים אלא בעלי אושפיזין נוטלים אותם בזרוע, א"כ בזה"ז שאין שם עורות קדשים יכולים ליטול שכר, [218] וטעם זה אינו מספיק, שבגמרא לא תלו דין נטילת שכר בעורות קדשים, וטעם הדבר נראה ברור, דדוקא באותו זמן שהיתה הארץ לישראל, והדרים שם אין פורעין שכר, דין הוא שלא יטלו שכירות מעולי רגלים. וכאשר סיימו ואמרו לפי שאינה שלהם פי' שלא נתחלקה לשבטים, והדרים בה אינה שלהם ביחוד, ויד כלם שוה בה. [219] הילכך גם הבאים שם ידורו בחנם. אבל בזה"ז שהארץ ביד גוים וישראל הדר בה פורע שכירות לגוי. או קנה אותה מן הגוי ודאי שאינו מחויב להכניס לביתו את הבאים בחנם, וזה נראה פשוט. וכ"ש שאין חיוב עליית לרגל בזה"ז, רק בזמן הבית, ובכי הא לא אמרו. וגם זה נכון. גם בדין העברת עצמות נהגו היתר בזה"ז, אפשר שלא חשו לכך אלא בזמן הבית, שהי' שם קדשים וטהרות, וכדי שלא להרבות את הטומאה ושלא יבואו לידי מכשול, אבל בזמנינו זה אין לחוש לכך. כ"ש כי הארץ אינה בידנו. ובלא"ה הטומאה רבה בה לכך אין לחוש. ובתוספ' [220] בספרים שלנו כתוב ואין צוברין בתוכה עצמות, ואם הגירסא כן, א"כ לא אסרו אלא שלא לצבור אותם, אבל להעביר אותם מותר:

ואין מקיימין בה קברות חוץ כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל. וק"ל והלא קברי בית דוד וקבר חולדה אינם בתוך ירושלים והיכי שייך למימר חוץ. והנכון בזה שבכל סביבות

---

[214] ב"ק פ"ב ע"ב.
[215] לח) כ"כ בשטמ"ק ב"ק שם בשם שיטה.
[216] י"ב ע"א.
[217] מגילה כ"ו ע"א.
[218] טעם זה כתב בכפתור ופרח פ"ו והביאו הרדב"ז ח"ג סי' תרל"ג ומוסיף טעמים ככל דברי המהר"י קורקוס כאן.
[219] ע' ירושלמי פ"ג דמע"ש ה"ג א"ר יונה אפי' בתים ששם לא יטבילו שהן של כל ישראל יעו"ש ובפ"מ דרשות אחרים עליהם.
[220] נגעים פ"ו.

ירושלים לא היו מניחים קברות סמוכות לעיר משום אוכלי טהרות, וקברי בית דוד וקבר חולדה סמוכות היו והיינו דתניא חוץ וכבר הארכתי בזה בתשובת שאלה: [221]

ואין מקיימין בה אילנות חוץ מגינת ורדים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב רש"י ז"ל [222] לפי שהיה צריכים לה לקטורת, והיינו כיפת הירדן, על שם הוורד הגדל על שפת הירדן. ומדברי רבינו נראה דכיפת הירדן, היינו אלענבא"ד: [223]

הלכה טו

הר הבית כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל פסחים פ' אלו דברים [224] למדו שהזב משתלח חוץ לשני מחנות מדכתיב וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב וכל טמא וגו' וכתיב במצורע בדד ישב, נראה שצריך לישב לבדו. למדנו שאעפ"י שהכתוב כולל שלשתן אין שלוחם שוה, וכל החמור מחבירו שלוחו חמור מחבירו. מצורע חוץ לג' מחנות וזב וכיו"ב חוץ לשתי מחנות, אבל טמא מת מותר כאשר נתבאר, ולמדו אותו מדכתיב ויקח משה את עצמות יוסף עמו. מאי עמו במחיצתו דהיינו מחנה לוי':

הלכה טז

החיל מקודש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, בהשגות א"א אף זה מדבריהם. וכדבריו כתב רש"י ז"ל דאילו מה"ת כבר נתבאר שאפילו מת עצמו מותר להכניסו למחנה לוי' שהוא עד שער ניקנור, ובמשנה כתב רבינו ומן ההיקש הזה יהיה מותר טמא מת ליכנס לחיל עזרת נשים שהכל מחנה לוי', וכבר ביארו בתוס' ואמרו החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית עולמים והטמאים שנכנסו שם פטורים עכ"ל. ובודאי שמלשון רבינו כאן נראה שסובר שאיסור תורה יש בו שהרי בסמוך גבי טבול יום כתב ואיסור זה מדבריהם.

[221] שו"ת הרדב"ז ח"ג סי' תרל"ג וכתב שם עוד דאף שעתה קברי בית דוד שהם בציון וקבר חולדה בהר הזיתים הם חוץ לירושלים. מ"מ בירושלים קמייתא דאמרי' בב"ב ע"ה ע"ב דתלתא פרסי הואי. א"כ היו אז תוך חומת ירושלים יעו"ש היטב. וצ"ע מש"ס יומא ע"ח ע"א כיון שהגיע לפתח בית דוד נעשה כנחל שוטף שבו רוחצין זבין כו' ופרש"י ד"ה לפתח בית דוד הוא ציון חוץ לירושלים יעו"ש. כן ראיתי בס' מלאכת בצלאל שבועות ט"ז ע"א שהקשה במ"ש הרדב"ז דאז הי' הר הזיתים בירושלים, דהא בגמ' שם אמרי' שני ביצעין היו בהר המשחה כו' תחתונה נתקדשה בכל אלו עליונה לא נתקדשה כו' אלא בעולי גולה כו' יעו"ש ובפרש"י. דמבואר דהר הזיתים דשם קבר חולדה הוא חוץ לירושלים והניח בצ"ע. ומצאתי בצ"פ תענית פ"ה הט"ז דהא דאמרי' חוץ מקבר מלך ונביא שאין מפנין. דקשה איך קברו אותם שם ותי' ע"פ ש"ס שבועות דשני ביצעין היו כו' ובזמן שקברו אותם בזמן בית ראשון דנתקדשה אז רק ביצעה תחתונה. א"כ הר הזיתים וציון היו חוץ לירושלים. ואח"כ בזמן ב"ש שהוסיפו על העיר וקידשו גם ביצעה עליונה ממילא היו תוך ירושלים. ולא פינו אותם מפני כבודם. ודפח"ח. וא"כ א"ש בזה גם לשון הרמב"ם.

[222] שם בב"ק פ"ב ע"ב.

[223] ע' שטמ"ק ב"ק שם בשם המאירי השיג ג"כ ע"ז. ואפ"ל לפ"מ שהעיר בצ"פ פ"ט דברכות ה"ו דלמ"ד בירושלמי פ"ז דשביעית ה"א דוורד הוא אוכל אדם, א"כ הוא פרי, דאסור לערב בקטורת כדאמרי' בשבועות י"ב ע"ב. וברשב"ם ב"ב ע"ט ע"א יעו"ש. וא"כ פרש"י והרמב"ם ומאירי תליא בפלוגתא דבירושלמי.

[224] ס"ז ע"א.

משמע דאסור טמא מת מה"ת הוא. גם כתב בסמוך וטמא מת שנכנס לעזרת נשים אינו חייב חטאת, משמע דאיסורא דאורייתא מיהא איכא, אלא שאין בו חטאת, אפשר שסובר דמעלה יתירה בבית עולמים ויש בו איסור תורה [225] אלא שפטור, וכאשר סיימו בתוספ' שכתבתי והוא פ"א דכלים. ויש סיוע קצת לזה מסוגיא דיבמות שאכתוב בסמוך בס"ד:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב ובהשגות א"א וכו' ודע שאין זו השגה אלא פי' לדברי הרב ז"ל שלא עלה על לב הרב ז"ל לומר דמעלה זו מה"ת, שהרי אפילו עזרת נשים בכלל מחנה לוי' הוא. והמת עצמו מותר במחנה לוי' מה"ת. וכ"ש טמא מת. וכ"כ בהדיא וטמא מת שנכנס לעזרת נשים אינו חייב חטאת, וכ"ש החיל שאין בו אלא מעלה מדרבנן. ותניא בתוספ' החיל ועזרת נשים מעלה יתירה בבית עולמים, וז"ל רבינו בפי' המשנה וע"י ההיקש יהיה טמא מת מותר ליכנס לחיל ולעזרת נשים שהכל במדרגת מחנה לוי' וכמו שהקדמנו להיותם שוים, וא"כ מ"ש גבי עזרת נשים ואיסור זה מדבריהם לא בא לומר דקדושת החיל הוא מה"ת, אלא כוונתו כי מעלת החיל ועזרת נשים אע"ג דהוי מדרבנן מ"מ הם סמוכים על הכלל כל שטומאתו חמורה חמור שלוחו מחבירו, אבל טבול יום בעזרת נשים גזרה אחרת היתה דכתיב ויעמוד יהושפט בקהל יהודה לפני החצר החדשה. ואמרו מאי חדשה שחדשו בו דברים ואמרו טבו"י אל יכנס במחנה לויה, ולא גזרו בכל מחנה לויה, אלא בעזרת נשים בלבד. וזהו שכתב ז"ל אבל מה"ת מותר טבול יום להכנס למחנה לויה ולפיכך מה שגזרו דהיינו עזרת נשים גזרו, והחיל נשאר בהתירו. כללא דמילתא איכא מעלות דאורייתא ולוקין עליה כגון מצורע בירושלים, וזבין וזבות ונדות ויולדות בהר הבית ואיכא מעלה מדרבנן דמיא לדאורייתא, והיינו גוים וטמא מת ובועל נדה שאין טומאתם חמורה כזב וזבה, ולפיכך אין משתלחין מהר הבית ומשתלחין מהחיל שאין סברא לומר שהמעלה היתירה בבית עולמים שיהיה בה איסור תורה, שאין נביא רשאי לחדש בה דבר, ואיכא מעלה אחריתי מדרבנן שלא גזרו עליה בשעה שנבנה המקדש, והיינו טבול יום בעזרת נשים. ולא גזרו עליו בכל מחנה לויה, לפי שכבר טבל. ושיעור לשון רבינו כך הוא ואיסור זה מדבריהם, ולפיכך הם אמרו שיהיה אסור בעזרת נשים ומותר בחיל, שאם היה איסור תורה לא היה יכולים

[225] ע' בהקדמת הרלב"ג עה"ת דנכנס שלא כדרך ביאה דפטור מ"מ עובר בעשה דמורא המקדש יעו"ש ואפשר דזה כוונת התוספ' מעלה יתירא בבית עולמים. ר"ל מורא המקדש דשייך גם בהה"ב. וע' ספרי זוטא פ' נשא וישלחו טמא ישתלח טמא ממקום טבו"י. והכוונה ע"כ דט"מ אסור בחיל וטבו"י מותר שם.

[226] כ"כ התוס' יבמות ז' ע"ב ד"ה רב יוחנן.

להתיר לו מקצת, [226] אבל אם נכנס טבול יום לעזרת ישראל לוקה דכתיב ובא השמש וטהר, מכלל דעדיין טמא. [227] ובהלכות ביאת מקדש הארכתי:

הלכה יז

עזרת נשים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ביבמות פ"א [229] וגם בזבחים פ' כל הפסולים [228] אמרו. אמר ר' יוחנן דבר תורה אפילו עשה אין בו שנאמר ויעמוד יהושפט לפני החצר החדשה מאי חדשה כו'. ופי' לאו בכל מחנה לויה אלא בעזרת נשים, כדאיתא בההיא דכלים, ומכאן למד רבינו דדוקא טבו"י דקיל הוא דהוי מדרבנן ואין בו אפילו עשה, אבל טמא מת דחמור ואפילו בהר הבית אסור מה"ת הוא, שבהר הבית לא חדשו דברים אלא בעזרת נשים לחוד שהוא נקראת חצר, אבל הר הבית אינו נקרא חצר וזהו שלא פירשו ההיא דבחצר החדשה אטמא מת ובהר הבית. כי אינו נקרא חצר וכ"כ בתוס'. ומ"מ היותר קרוב שגם דעת רבינו שאין בו איסור תורה כלל. ולשון פטור לאו דוקא אלא הכוונה פטור מחטאת שאין בו איסור תורה, וחייב מכות מרדות מדרבנן. ולכך כתב פטור מחטאת ומסכים עם מ"ש במשנה מותר אעפ"י שהביא התוספ' שאמרה פטור:

הלכה יח

וטמא שנכנס לשם חייב כרת כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל, מכאן משמע דוקא טמא הוא שחייב כרת, אבל מחוסר כפורים שנכנס לעזרת ישראל פטור. וכ"כ בהדיא בהלכות ביאת מקדש [230] והראב"ד ז"ל השיג עליו. ושם הארכתי:

הלכה יט

עזרת כהנים כו'. כתב מוהר"י קורקוס ז"ל גז"ש במשנה ולא הוזכר שם אלא סמיכה ושחיטה ותנופה לבד. וכפרה הכתוב כאן בספרים שלנו נראה שהוא טעות. וטעם סמיכה ותנופה משום דבעינן בעלים דוקא ולא שליח. דוק ותשכח:

הלכה כ

בין האולם והמזבח מקודש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל סנהדרין פ' כ"ג [231] יליף מקראי שאילו הם מחללין העבודה. והקשה רבינו שמשון ז"ל [232] מ"ש הני משתויי יין,

[227] ע' נזיר מ"ה ע"א ותוס' זבחים י"ז ע"א ד"ה טבול יום. ומ"ש הרדב"ז דלוקה ע"כ לאו דוקא לוקה. דהא דעת הרמב"ם פ"ג מבהמ"ק הי"ד דחייב כרת. וע' מל"מ שם הלכה י"ט מה שתמה ע"ד הכס"מ שם פ"ד מבהמ"ק ה"ד יעו"ש ודו"ק.

[228] ל"ב ע"ב.

[229] ז' ע"ב.

[230] פ"ג ה"ט.

[231] כ"ב ע"ב.

[232] ספ"ק דכלים.

ומחוסר בגדים ושאינו רחוץ ידים ורגלים דהא כלהו מחללי עבודה. ותירץ דשאני פרועי ראש ובע"מ שפסולין בגופן, ורבינו הוסיף קרועי בגדים אפשר שגם הוא נקרא לדעת רבינו פסולו בגופו. כיון שפסולו נראה וניכר בבגדו, או אפשר דכיון דקרא אקשינהו לקרועי בגדים בהדי פרועי ראש דכתיב ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם אל תפרומו ולא תמותו. דינם שוה. [233] ובמקום שהוזהר על פרועי הראש הוזהרו על קרועי בגדים. וכ"כ רבינו במשנה, [235] ופי' פרועי ראש שעברו עליו שלשים יום בלא תספורת: [234]

הלכה כא

ההיכל מקודש כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל נראה דאפילו אביאה ריקנית שלא לעבודה איכא קפידא דאע"ג דלא מחייב מיתה אלא בבואם או בגשתם לשרת דמלת לשרת ודאי דאבבואם נמי קאי. [237] ומ"מ אסור ליכנס שם ומדאורייתא משמע דהוי. [236] ורבינו שמשון האריך בפי' משנה זו עיין עלה:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב פסק דלא כר' יוסי אלא כרבנן דשתי קדושות נינהו: [238]

הלכה כב

בית קדש הקדשים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, גז"ש במשנה ובתוספתא אמרו אבא שאול אומר עליות בית קדש הקדשים חמורה מבית קדש הקדשים. שבית קה"ק כ"ג נכנס שם ארבע פעמים ביום הכיפורים ואם נכנס חמשה חייב ועליית בית קד"ק אין נכנס לה אלא לשנים ויתבאר במקומו בע"ה:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב והא דתנן [239] הגביהו לו את הפרוכת ונכנס והשתחוה וכו'.

---

[233] נו) הובא בכ"מ כאן.

[234] מלשונו משמע דבעינן שלשים שלמים וכ"מ ברש"י סנהדרין פ"ג ע"א ד"ה ופרועי ראש יעו"ש וביראים החדש סי' שכ"א ובהגהות שם ובמנ"ח מצוה קמ"ט בזה.

[235] וכ"ה בפ"א מבהמ"ק הי"ד.

[236] ע' תוס' יומא ה' ע"ב ד"ה להביא דגם בלא עבודה ח"מ אבל בתוס' סנהדרין פ"ג ע"א ד"ה ולא כתבו דהוא מעלה בעלמא.

[237] כ"מ מלשון הרמב"ם פ"ה מבהמ"ק ה"א.

[238] ע' יומא מ"ד ע"ב אמר רבא ש"מ קדושת אולם והיכל חדא מילתא הוא. דאי ס"ד שתי קדושות כו' לא. אולם ובין האולם ולמזבח חדא קדושה היא היכל ואולם שתי קדושות יעו"ש. וזה כוונת הרדב"ז דרבנן ס"ל דאולם ובין אולם למזבח חדא קדושה והיכל קדושה אחרת. וע' תי"ט ספ"ק דכלים וז"ל ההיכל מקודש ממנו כלומר האולם וההיכל דקדושת היכל ואולם חדא קדושה היא יעו"ש וצ"ע וע"ע עירובין ג' ע"א במסקנא שם.

[239] תמיד פ"ז מ"א.

[240] כ"פ הרע"ב אבל הכ"מ פ"ה מבהמ"ק שם פי' פרוכת של פתח ההיכל ובתיו"ט שם תמה עליו אמנם המל"מ שם הביא מש"ס יומא נ"ד ע"א וכתובות ק"ו ע"א שם מפורש שהי' פרוכת על פתח ההיכל. וע' ברדב"ז בפ"ה מבהמ"ק הי"א ובהגהות שם.

[241] כ"מ ברמב"ם פ"ה מבהמ"ק הי"א ובכ"מ שם.

הך השתחויה בהיכל היתה. [241] והאי פרוכת היינו פרוכת שעל פתח האולם [240] שלא היה שם דלתות וכ"כ ז"ל בפי' המשניות:

הלכה כג

עליית בית קדש הקדשים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל ברייתא בפ' כיצד צולין [242] עלייה שע"ג קדשי הקדשים חמורה שאין נכנסים שם אלא פעם אחת בשבוע ואמרו לה פעמים בשבוע, וא"ל פעם ביובל. ונקיט רבינו פעם אחת בשבוע דהויי' מילתא מציעתא. וא"ת והרי עם קדושת העלי' נמצא י"א קדושות, ואנן תנן עשר קדושות ותו לא. וי"ל שקדושת העליות אינה קדושה בפני עצמה, אלא מקדושת בית קד"ק הוא, [243] דודאי אין לך קדושה חמורה יותר מבית קד"ק ומפני שהוא ע"ג קד"ק. ואין צריכין לעלות אליה אין עולין לה, אלא לצורך גדול כדי שלא ידרסו על גבי קד"ק. וזהו שסיימו בתוספ' דאב"ש שכתבתי למעלה אמרו לו אין זו מעלה, והכוונה כאשר כתבתי דקדושתה אינה אלא מחמת בית קדש הקדשים, ולא מפני מעלת קדושת עצמה אמרו כן. ובמה שכתבתי למעלה [244] בשם רבינו האי אפשר לתרץ גם זו:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב והעלייה שעל גבי היכל לא ביאר רבינו מה היתה משמשת. וכבר כתבתי ע"ז. [245] ומ"ש שאין נכנסים לשם אלא פעם אחת לשבוע היינו שבוע של שנים. והכי איתא בתוספ' [246] ודוקא בעליית שע"ג קד"ק, אבל בעליית שע"ג ההיכל הי' נכנסים. [248] ולפיכך עשו פספסין להבדיל ביניהם: [247]

בשעה שנכנסין כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל עד סוף הפרק בתוספ' דכלים פ"א. ומ"ש שבע"מ קודמין לטמאים, הוא בסוף עירובין [249] מחלוקת דר"ח ור"א. ופסק רבינו כר' אליעזר דאמר בע"מ נכנס, דהא אשתרי באכילת קדשים, ודלא כר' חייא דאמר טמא נכנס דהא אשתרי בעבודת ציבור, מטעם דקי"ל טומאה דחוייה הוא בציבור פי' ולא הותרה אלא נידחית הוא מתוך הצורך והדוחק. והוא מחלוקת ר"נ ור"ש פ"ק דיומא. [250] דר"נ

[242] פסחים פ"ו ע"א.
[243] ובתיו"ט פ"ד דמדות מ"ה כתב שהיא קדושה חמורה יעו"ש. ובתוס' יו"ט ספ"ק דכלים בזה.
[244] הי"ב.
[245] שו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרצ"א וע' תוס' פסחים פ"ו ע"א בזה, ובריטב"א שבועות י"ז ע"ב.
[246] פ"ק דכלים.
[247] מדות פ"ד מ"ה.
[248] צ"ע דהא שם בפסחים פ"ו ע"א ילפינן מקרא דכל עליות ההיכל נתקדשו, וע' תוס' שבועות י"ז ע"ב דטמא הנכנס לשם ח"כ יעו"ש. ובמל"מ לעיל פ"ו ה"ז תמה על הרמב"ם שלא הביא זה. וכ"ה בק"ס למבי"ט כאן יעו"ש ובמנ"ח מצוה קפ"ד ושס"ב.
[249] עירובין ק"ה ע"א.
[250] ו' ע"ב.

סבר הותרה לגמרי ואין אנו צריכים לחזור אחר טהורים, ור"ש סבר שלא הותרה לגמרי אלא נידחית הוא בעת הדוחק. ולכך כתב רבינו שכיון שהוא דחוייה ולא הותרה דהלכה כר"ש באיסורי הילכך אין להקל בה. וכל היכא דאפשר להדורי אטהורים מהדרינן אף אם יהיה בעלי מומים ור"ח דאמר טמאין קודמין, אפשר דס"ל הותרה בציבור דקאמר דהא אשתרי בעבודת ציבור, ואנן קי"ל כר"ש באיסורי. כ"ש דכמה אמוראי סברי כוותיה כאשר כתבו שם בתוס' וכדאיתא בפ' כל הפסולין [251] הילכך בע"מ קודמין כיון שהם טהורים. וראיתי ספרים שהגיהו בהם יכנס טמא ולא יכנס בע"מ. [252] ולפ"ז פסק רבינו כר"ח ולא שני לי' לר' חייא בין הותרה לדחוייה, שאפילו אם הוא דחוייה ראוי שיקדמו לבע"מ. דלא אידחייא לגבייהו כלל, ואשתרי דנקיט לאו להכי נחית. ורבינו נקיט קושטא דמילתא והדין במקומו עומד והוא הנכון:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב כבר כתבתי ע"ז לעיל:

פרק ח

הלכה א

שמירת המקדש מצות עשה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל אפילו לדברי האומרים להקדים המוזהר על המצוה מודים הכא שצריך להקדים מצות עשה לשמור ואם לא שמר עובר בלאו:

הלכה ב

והשומרים הם הכהנים והלוים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל הכי איתא בתמיד [253] ובמדות. [254] וכדי שתבין למה הוצרך הרב להביא כל אלו הכתובים צריך להעתיק סוגיית ריש תמיד תנן בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבהמ"ק, והלוים בכ"א מקום. ושאלו בגמרא מנה"מ דבעינן שלשה שומרים. אמר אביי אמר קרא והחונים לפני המשכן קדמה לפני אהל מועד מזרחה משה אהרן ובניו שומרים משמרת המקדש למשמרת בני ישראל. פי' אהרן ובניו הם ג' שומרים, אמרי אין שימור בעלמא אשכחן דבעי כהנים ולוים שימור. מיהו מתני' קתני בשלשה מקומות הכהנים שומרים כו' ר"א אמר מסיפא דקרא שומרים משמרת למשמרת. כלומר הרבה שמירות ואי בחד מקום הוי כלהו. א"כ לא הוי אלא שמירה אחת:

[251] זבחים ל"ג ע"א.
[252] ע' בכ"מ, וע"ע בקר"ס להמבי"ט ובמל"מ ובהר המוריה בזה.
[253] כ"ו ע"א.
[254] פ"א מ"א.

שנאמר אתה ובניך אתך לפני אהל מועד כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל מזה הפסוק למדנו שהכהנים סמוכים לאהל העדות. והרי נאמר ושמרו את משמרת אהל מועד ומזה למדו ענין אתה ובניך לפני אהל מועד שהוא שמירה:

והחונים קדמה לפני אהל מועד וגו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל מזה הכתוב למדנו דשומרים בשלשה מקומות בין לשיטת אביי ובין לשיטת ר"א [255] ולמדנו ג"כ דהכהנים לחודייהו נטרי ולוים לחודייהו נטרי. מדכתיב והחונים לפני המשכן לפני אהל מועד משה והדר אהרן ובניו שומרי משמרת הקדש. אהרן בחד מקום ובניו בשני מקומות. [256] ממאי מדכתיב והחונים וכתיב שומרים. חונים לחוד ושומרים לחוד. ואקשינן ואימא כלהו בחד מקום, לא ס"ד מה משה בחד מקום לחודי', אף אהרן ובניו לחוד בחד מקום לחודיה, ר"א אמר כו'. למדנו שהכהנים שומרים מבפנים שלשה משמרות, והלוים שומרים מבחוץ, אבל היותם כ"ד משמרות לא ראינו בכתוב, אבל חלקו אותם לכ"ד משמרות ומצאו להם סמך ממה שנא' בדברי הימים למזרח הלוים ששה לצפונו ליום ארבעה לנגבה ליום ארבעה ולאסופים שנים שנים לפרבר למערב ארבעה למסילה שנים לפרבר. הרי אלו כ"ד משמרות אעפ"י שקרא אותם כולם בפסוק זה לוים יש מהם ג' כהנים, והכי איתא בגמרא פ"ק דתמיד, ועדיין לא ידענו אלא שהוא מצות עשה לשמור, אבל לאו לא שמענו לפיכך הביא הכתוב ושמרתם את משמרת הקדש, ויש חולקים על הרב ז"ל בזה הלאו. אבל הרב ז"ל סמך על לשון המכילתא ושמרו את משמרת אהל מועד, אין לי אלא בעשה, בל"ת מנין ת"ל ושמרתם את משמרת הקדש: ד)

הלכה ג

ואם בטלו שמירה עברו בל"ת כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל לא מצאתיו מבואר, [257] ומ"מ כלל הוא בידנו כ"מ שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא ל"ת [258] והסמ"ג לא מנאו:

הלכה ד

מצות שמירתו כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל. גם שם נתבאר ובית אבטינס הוא מקום

[255] מדברי הרמב"ם בפה"מ שם משמע דזה שהכהנים שומרים בג' מקומות ילפינן מדכתיב שומרי משמרת למשמרת ולא מקרא דאהרן ובניו וכבר כתבו הטעם ממ"ש הרמב"ם פ"ה מבהמ"ק הי"ג שצריך שיהי' בכיור כדי לקדש ממנו ד' כהנים דכתיב אהרן ובניו ופנחס עמהם יעו"ש. א"כ כאן ג"כ מקרא אהרן ובניו הי' משמע ד' מקומות.

[256] ד) וכ"כ בסהמ"צ לאוין ס"ז ובחינוך מצוה שפ"ח.

[257] ברדב"ז כתב שהוא במכילתא וע' ספרי זוטא פ' קרח וזר לא יקרב אין לי אלא בל"ת בעשה מנין אמרת ושמרתם את משמרת הקודש כו' יעו"ש.

[258] בס' מעשה רקח בשם צרור החיים הביא ממ"ש הרמב"ם פ"ג מתפילין הניח תפילין בלילה לוקה שנאמר ושמרת כו' יעו"ש דס"ל דגם השמר דעשה לאו.

שבו מפטמין את הקטורת, ושם העלו דהיתה עלייה, ובית הניצוץ לא נתבאר טעמו. [259] ופי' הרובין הם הנקראים פרחי כהונה ושם שאלו מאי שנא דהתם קרי להו פרחי כהונה והכא קרי להו רובין, ותירצו הכא דלא מטו למעבד עבודה קרי להו רובין. ופי' רובין מלשון רביא היינו ילד, א"נ מלשון רובה קשת שהיו מורים חצים. והראשון יותר נכון. [260] ובית המוקד כבר נתבאר מקומו ולא הי' עלייה [261] ושם הקשו על המשנה שאומר ומניחים בגדיהם תחת ראשיהם ותיפק לי' משום כלאים, ותירץ ר"פ לא תימא כו' אלא כנגד ראשיהן. ור"א מתרץ בגדי כהונה קשים הם. ופסק רבינו כתירוץ ר"פ, דמסייע לי' סוגיא דערכין [264] ויתבאר בפ"ח מכלי המקדש. [263] גם ביומא פ' בא לו [262] הוזכר כן דלר"פ כנגד ראשיהן דוקא כי לא ניתנו ליהנות מהם. ומכריח כן מדין כלאים כמ"ש. ואעפ"י ששם ביומא משמע דמסיק דלא כר"פ. ופשוט דבגד"כ ניתנו ליהנות בהם, ומייתי ראיה מברייתא דקתני בה הכי בהדיא, ולפ"ז ליתא לדר"פ. ותחת ראשיהן נקטינן. אפשר דל"ק לרב פפא כי הוא מפרש דהיינו דוקא ליהנות כל זמן שהם עליו שלובשן לעבודה שאין בהם כלאים. כיון דלא ניתנה תורה למלאכי השרת שרי אפילו יכול להפשיטן, אבל אחר שהפשיטן אסור ליהנות בהם. ואכתי ע"כ כנגד ראשיהם נקטינן מטעם הנאה. וא"נ אפשר דברייתא באותם שאין בהם כלאים ומדין הנאה לחוד מיירי אבל משום כלאים אסורי וכסוגיא דערכין, ואכתי כנגד ראשיהן דוקא ולא תחת ראשיהן. ואיתא לדרב פפא, גם שם הקשו למה ישנים ע"ג קרקע, ליעיילי להו מטות. ותירצו לאו אורח ארעא לעיולי מטות למקדש. והם דברי רבינו:

ומהר"ד ן' זמרא ז"ל כתב ופי' רובין נערים תרגום ילד רבייא [265] והם הבחורים שעדיין לא הגיעו לחינוך עבודה:

הלכה ו

לא היו הכהנים השומרים ישנים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל פ"ק דתמיד, והתם שקיל וטרי בטעמא אי משום דבגד"כ לא ניתנו ליהנות בהם, שלא בשעת עבודה או משום כלאים, דאיכא באבנט. ואמר ר"א בגד"כ קשין הם. ולית בהו משום כלאים, וטעמא לפי

[259] בפי' הראב"ד והרא"ש כתבו שנקרא כן על שם שהיא אכסדרא והחמה מתנוצץ שם וכ"מ בערוך בערכו. והבאר שבע כתב עוד טעם יעו"ש.

[260] בפה"מ להרמב"ם כתב פי' שני.

[261] כ"כ הרע"ב פ"א דמדות מ"ח ובפ"א דתמיד מ"א. אבל המפרש שם כתב שהיתה עלייה יעו"ש ובתפא"י במדות שם.

[262] ס"ט ע"א.

[263] הי"א. וע' שם במהר"י קורקוס ביאר באריכות.

[264] ג' ע"א.

[265] ע' חגיגה י"ג ע"ב.

שלא ניתנו ליהנות בהם. והתם מוכח דאע"ג דתנן ומניחין אותם תחת ראשיהן לאו דוקא אלא כנגד ראשיהן. וכ"כ הרב ז"ל:

הלכה ז

אירע קרי לאחד מהם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל גז"ש. ובגמרא [266] אמרו מסייע לי' לר' יוחנן דאמר מחילות לא נתקדשו, ובעל קרי משתלח חוץ לשתי מחנות, וכבר נתבאר דהיינו בפתיחות להר הבית כדאיתא בכיצד צולין: [267]

שהמחילות הפתוחות להר הבית כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל, אעפ"י שהם תחת העזרה. וכבר כתבתי שהלשכה אשר פתח המסבה בתוכה לא היתה קודש, [268] דא"כ לא יכול ליכנס בקודש ומוטב היה לעמוד בבית המוקד, אלא בחול הי' פתחה:

וטובל וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל וא"ת והלא בית המוקד בעזרת נשים לחוד היתה [269] וטבול יום משתלח משם. וכיון דהמחילה פתוחה להר הבית יצא משם או יעמוד ולא יחזור לבית המוקד, וי"ל כיון דטבול יום בעזרת נשים מדרבנן הוא לא גזרו בכה"ג משום צוותא ולא יהיה שם יחידי, [270] וכן דקדקתי מדקאמר וחוזר ויושב אצל אחיו הכהנים, ולא קאמר וחוזר ויושב במקומו. ובבקר יצא והולך דרך המסיבה דמחילות לא נתקדשו אפילו בקדושת הר הבית [271] ראב"י חולק ואומר שאינו חוזר לבית המוקד אלא יצא והולך לו בטדי. [272] והוא השער הצפוני משערי הר הבית:

הלכה ח

והיכן היו הלוים שומרים כו' כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל מדות פ"ק ככל דברי רבינו:

[266] שם תמיד כ"ז ע"א.

[267] פסחים פ"ו ע"א.

[268] ע' היטב במפרש במתני' דתמיד. וכתב שם דלמ"ד מקום יש בהר הבית ובירה שמו תחת אותו מקום המחילה נמשכת יעו"ש ובשעה"מ לעיל פ"ו בזה.

[269] גם הרע"ב ספ"ק דמדות נקיט לשון זה שהי' זה בעזרת נשים ואינו בדיוק כ"כ דהא בית המוקד הי' חציה בקדש וחציה בחול וראשי פספסין מבדילין ביניהם כמבואר בפ"ב דמדות מ"ו וע' בר"ש שם מ"ד וז"ל בית המוקד היה כלו בול שכן זקני בית אב ישנים שם אלא הלשכות שלו חציין בחול וחציין בקדש, וכ"כ המפרש ובתיו"ט פ"ק דתמיד שהיו ישנים בחציה שבחול יעו"ש. וא"כ מ"ש עז"נ לאו דוקא וכוונתם לומר שהי' במחנה לויה שאסור לטבול יום ליכנה. וע' תוס' זבחים ל"ב ע"א וחולן ב' ע"ב ויבמות ז' ע"א ורע"ב ותיו"ט ספ"ק דכלים שתרצו דבטבו"י אסור רק בעזרת נשים ומותר בבית המוקד. וכ"כ הרדב"ז לעיל פ"ז הט"ז ובשם ר"ת כתבו התוס' דבנטמא בפנים לא גזרו.

[270] כעין זה במו"ק ז' ע"ב.

[271] ע' רש"י פסחים פ"ז ע"ב ד"ה מחילות לא נתקדשו כו' בקדושת עזרה יעו"ש, ומשמע דיש להם קדושת הר הבית, אמנם מרש"י שם פסחים פ"ו ע"א ד"ה כי אמרה משמע דלא נתקדשו אף קדושת הר הבית וכ"מ בתוס' יומא ו' ע"א ד"ה מביתו ובמפרש בתמיד כ"ו ע"א וכ"ז ע"ב יעו"ש ובשעה"מ לעיל פ"ו ה"ט ובמנ"ח מצוה שס"ב.

[272] ספ"ק דמדות.

שהרי הכהנים שומרים כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל נתן טעם למה לא היו שומרים הלוים על שבעה שערי העזרה אלא על חמשה [273] , שהרי הכהנים שומרים על שני השערים:

הלכה י

ומעמידים ממונה כו'. כתב מהר"ד ן' זמרא ז"ל בתמיד ובמדות משנה כלשון רבינו עד הסוף הפרק:

הלכה יא

בשחר קודם כו'. כתב מוהרר"י קורקוס ז"ל, הכל בתמיד פ"ק ופי' בודקין את העזרה מן הטומאה. [275] וברור הוא, שבשבת היו צריכים להדליק מערב שבת, [274] כי אין הדלקה זו דוחה את השבת:

[273] כא) אבל הסמ"ג מ"ע קס"ה ורע"ב ספ"ק דמדות כתבו דגם בג' מקומות ששמרו הכהנים למעלה שמרו גם הלוים למטה אבל לא אצל השערים ע' במל"מ בזה באריכות.

[274] הדבר פלא שזה מפורש ברמב"ם עצמו ואפשר גירסא אחרת היי לפני המהר"י קורקוס.

[275] אבל בפי' הרא"ש ורע"ב ובבאר שבע כתבו דבודקין את הכ"ש כולם במקומן בשלום. וטעם שכתב המהר"י קורקוס לא מבואר בשום מקום. ואפשר לומר בזה מ"ש המפרש במתני' וז"ל ובגמ' נפק"ל מקרא דבהמ"ק צריך שימור דאי לא נפקא לן מקרא הו"א דלא צריכו שומרים כו' ואי גנבו כלי המקדש יקנו אחרים כו' יעו"ש ובב"ש שם. ומבואר דענין השמירה שלא יגנבו כ"ש. וע' בקרית ספר למבי"ט כאן שכתב דמה שהוצרכו לבדוק העזרה הוא בכלל מצות השמירה וא"כ שפיר כתבו דבודקין את הכ"ש כולם במקומם. אבל הרמב"ם כאן ה"א כתב טעם השמירה אע"פ שאין שם פחד ולא מלסטים שאין שמירתו אלא כבוד לו כו' וכ"כ במורה נבוכים דהוא משום כבוד המקדש ושלא יניחו לכנוס לשם טמא ואונן יעו"ש. וכ"כ סמך לזה מקרא דה"י ב' כ"ג-יט ויעמדו השוערים וגו' ולא יבא טמא לכל דבר. א"כ גם הבדיקה שהוא ענין שמירה אינו לבדוק אם הכ"ש במקומם רק הבדיקה הוא מן הטומאה כמ"ש המהר"י קורקוס והוא לדעת הרמב"ם לשיטתו.